

Klimaatadaptatie gemeenten

Rapportage

JASPER KRANENDONK, THIJS MEEKES EN JOLINE VAN DRIESTEN
28 JANUARI 2021

TEAM VIER

Inhoud

Inleiding	pagina 3
Management summary	pagina 5
Hoofdstuk 1: Doelstelling en Budgetten	pagina 9
Hoofdstuk 2: Maatregelen	pagina 18
Hoofdstuk 3: Regionaal Uitvoeringsplan	pagina 30
Hoofdstuk 4: Samenwerking met het bedrijfsleven	pagina 36
Hoofdstuk 5: Profiel	pagina 43
Hoofdstuk 6: Gesprek met provincie Zuid-Holland	pagina 48
Hoofdstuk 7: Gesprek met provincie Noord-Holland	pagina 55

Achtergrond

De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht voor klimaatadaptatie. De gemiddelde temperatuur stijgt. Dat brengt extremer weer mee: natter, droger, heter. Hierdoor nemen wateroverlast, hittestress en funderingsschade toe. Nederland is nog onvoldoende voorbereid op extremer weer. Dat leidt tot zorgen over overlast bij inwoners en bedrijven. Vanaf 2020 moet klimaatbestendigheid standaard onderdeel zijn van overheidsbeleid en uitvoering. Het is een onderwerp waar bouw- en infrabedrijven mee te maken krijgen. Gemeenten zijn een belangrijke opdrachtgever in de bouw en bepalen het regionale ruimtelijke beleid. Gemeenten is opgedragen om uiterlijk in 2019 een stresstest uit te voeren naar de effecten van klimaatverandering. In 2020 zijn, in samenwerking met de waterschappen en provincies, de noodzakelijke maatregelen bepaald om deze effecten tegen te gaan. De doelgroep van het onderzoek zijn beleidsmedewerkers die verantwoordelijk zijn voor klimaatadaptatie binnen hun gemeente.

In 2018 heeft Bouwend Nederland een onderzoek door Team Vier laten uitvoeren om inzicht te krijgen in hoe gemeenten invulling geven aan klimaatadaptatie. Team Vier heeft hiervoor alle gemeenten benaderd om mee te werken aan een telefonisch onderzoek. In 2020 heeft Team Vier dit onderzoek voor Bouwend Nederland herhaald. De vragenlijst – die grotendeels gelijk is aan die van 2018 – is vooraf met Bouwend Nederland afgestemd en verder aangescherpt. Na het telefonische veldwerk met gemeenten hebben twee diepte-interviews plaatsgevonden met ambtelijke projectleiders klimaatadaptatie van de provincie Zuid-Holland en Noord-Holland.

Opzet

Het hoofdonderzoek is telefonisch (CATI, Computer Assisted Telephone Interviewing) uitgevoerd. Eén gemeente heeft aangegeven alleen online deel te willen nemen. Deze gemeente heeft de vragenlijst zelf online ingevuld. De diepte-interviews met de provincies hebben plaatsgevonden via Microsoft Teams.

Rapportage

Onderhavig document betreft de conceptrapportage van het onderzoek.

Responseverantwoording

In Nederland zijn er 355 gemeenten (bij de start van het onderzoek). In totaal hebben $n=62$ gemeentemedewerkers aan het onderzoek meegewerkt. Dit is exact gelijk aan het aantal van 2018. Deze netto steekproef is groot genoeg om statistische uitspraken te kunnen doen over de gemeenten in Nederland. De gesproken gemeenten zijn representatief voor Nederland op het gebied van stedelijkheid en aantal inwoners (zie slide 45 voor een overzicht). Daarnaast is er een goede spreiding over de verschillende provincies gerealiseerd.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in het coronatijdperk. Aangezien vrijwel alle ambtenaren verplicht thuis werkten, en we voor dit onderzoek belden naar het 14+ netnummer, bleek het lastiger dan vooraf gedacht om de juiste contactpersoon aan de lijn te krijgen. Dit heeft ervoor gezorgd dat de veldwerkperiode verlengd is en de rapportage later is opgeleverd dan oorspronkelijk was afgesproken.

Management summary

1

Doelstelling en budgetten

Ongeveer negen op de tien Nederlandse gemeenten hebben een doelstelling vastgesteld op het gebied van klimaatadaptatie. Het voorkomen van wateroverlast wordt het vaakst opgenomen in deze doelstelling, maar ook hitte en droogte worden vaker in de doelstelling opgenomen dan in 2018. Destijds benoemde 5% van de gemeenten hitte in hun doelstelling en werd droogte door slechts 2% genoemd. In 2020 wordt dit door respectievelijk 16% en 18% genoemd. Voor veel gemeenten geldt dat de doelstelling in lijn ligt met de doelstellingen die nationaal geformuleerd zijn. Dat betekent dat de gemeenten klimaatbestendig willen zijn in 2050, hoewel er ook gemeenten zijn die deze doelstelling al eerder gerealiseerd willen hebben.

Twee op de drie gemeenten hebben budgetten gereserveerd voor klimaatadaptatie. Eén op de drie gemeenten heeft budgetten specifiek gelabeld voor klimaatadaptatie. In 2018 gold dit nog voor één op de vijf gemeenten. De gereserveerde budgetten worden in de helft van de gemeenten benut voor zowel inhuur van externe kennis als voor fysieke maatregelen. Het instrument dat door de meeste gemeenten gebruikt wordt voor de financiering van klimaatadaptatie, is de riolheffing/ waterschapsbelasting.

2

Maatregelen

Net als in 2018 heeft neerslagoverlast – ruim boven overlast van droogte en hitte - de grootste prioriteit binnen gemeenten. In vergelijking met 2018 is het aandeel gemeenten dat aangeeft dat neerslag de grootste prioriteit heeft wel afgenomen. In 2018 had neerslag voor negen van de tien gemeenten nog de grootste prioriteit, terwijl dit in 2020 voor zeven op de tien gemeenten geldt. De aandacht voor droogte en hitte neemt langzaam toe. Desalniettemin heeft neerslag nog altijd de grootste prioriteit en dat is ook terug te zien in de concrete maatregelen die genomen zijn. Vrijwel alle gemeenten (97%) geven namelijk aan dat er op het thema neerslag al concrete maatregelen genomen zijn. Voorbeelden hiervan zijn het afkoppelen van hemelwater en het creëren van waterberging. Ten opzichte van 2018 is het aandeel gemeenten dat concrete maatregelen genomen heeft op de thema's droogte (2020: 39%, 2018: 15%) en hitte (2020: 32%, 2018: 8%) significant toegenomen.

Vanaf 2020 moet klimaatbestendigheid standaard onderdeel zijn van overheidsbeleid en uitvoering. Vrijwel alle gemeenten zijn hiermee bekend. Bovendien geeft driekwart van de gemeenten aan dat klimaatbestendigheid in hun gemeente hier standaard onderdeel van uitmaakt. De meeste gemeenten geven hierbij aan dat het een standaard onderdeel is bij planologische procedures.

Management summary

3

Prioriteit klimaatadaptatie ten opzichte van andere ruimtelijke thema's

De helft van de gemeenten geeft aan dat energietransitie, van de vier voorgelegde thema's, de grootste prioriteit heeft binnen hun gemeente. Hierop volgen 'voldoende woningen', 'klimaatadaptatie' en 'duurzame mobiliteit'. Opvallend is dat (zeer) sterk stedelijke gemeenten vaker 'klimaatadaptatie' als eerste prioriteit hebben (27%), dan weinig tot niet stedelijke gemeenten (6%).

'Klimaatadaptatie' komt bij negen van de tien gemeenten in de top drie prioriteiten voor. Energietransitie wordt door ongeveer eenzelfde aantal gemeenten in de top 3 genoemd. 'Voldoende woningen' en 'duurzame mobiliteit' zijn de twee thema's die het minst vaak voorkomen in de top drie van de voorgelegde thema's.

4

Klimaatbestendigheid in aanbestedingen

Het thema klimaatadaptatie wordt net als in 2018 door bijna de helft van de gemeenten wel eens meegenomen in een aanbesteding. Eén op de vijf gemeenten geeft aan dit vrijwel altijd te doen, een kwart doet dit incidenteel en twee op de vijf gemeenten doen dit nooit. Bij één op de vijf gemeenten (20%) maakt klimaatbestendigheid standaard onderdeel uit van aanbestedingen.

De manier waarop het thema klimaatadaptatie wordt meegenomen in een aanbesteding, verschilt per gemeente en is ook afhankelijk van het project. In sommige gevallen is het een harde ontwerp-eis, in de andere gevallen is er een vrijere invulling en wordt aan de ontwikkelaar gevraagd om het onderwerp mee te nemen. Van de gemeenten die aangeven klimaatbestendigheid niet mee te nemen in aanbestedingen, geeft één op de drie aan dat dit komt doordat ze andere prioriteiten hebben bij een aanbesteding. Eén op de negen geeft aan dat onvoldoende kennis over functie-eisen hier de reden voor is.

Twee op de drie gemeenten geven aan dat ze niet weten aan welke functie-eisen een project moet voldoen om klimaatadaptief genoemd te mogen worden. Zeer sterk stedelijke gebieden lijken hier vaker van op de hoogte te zijn (53%) dan matig stedelijke gebieden (30%) en weinig tot niet stedelijke gebieden (29%).

Management summary

5

Regionaal uitvoeringsplan

Op het gebied van klimaatadaptatie vindt er veel samenwerking plaats op regionaal niveau. Zo geven alle gemeenten aan samen te werken met waterschappen. Ook met andere gemeenten en de provincie wordt door vrijwel alle gemeenten de samenwerking gezocht. Verder geven, op één gemeente na, alle gemeenten aan bekend te zijn met de verplichting van een regionaal uitvoeringsplan. Eén op de drie gemeenten geeft aan dat een dergelijk regionaal uitvoeringsplan in hun regio al opgesteld is. De focus ligt hierbij vaak op specifieke gebieden in de regio, maar hebben meestal betrekking op wateroverlast en hittebestrijding. De helft van de gemeenten ziet bij de uitvoering belemmeringen op budgettair vlak, een derde ziet belemmeringen op organisatorisch vlak. Gemeenten die met hun regio nog geen regionaal uitvoeringsplan hebben opgesteld, zijn dit allemaal wel van plan alsnog op te stellen.

In de gesprekken met de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland werd duidelijk dat de werkregio's over het algemeen gekoppeld zijn aan een waterketen, maar dat dit niet altijd de meest ideale situatie is. Het voordeel is dat er bestaande overlegstructuren zijn op het thema wateroverlast, en dat er veel kennis aanwezig is over water. Het nadeel is dat de koppeling aan ruimtelijke ordening soms wat lastiger verloopt en dat er binnen de werkregio's soms te veel verschillen bestonden ten aanzien van klimaatadaptatie tussen gemeenten. Voorwaarde voor een succesvolle werkregio is dan ook dat de verschillen tussen de gemeenten niet te groot zijn. Verschillen kunnen bestaan op het gebied van inhoudelijke uitdagingen en vaak is dit ook gekoppeld aan de mate van urgentie die gemeenten voelen. Een andere voorwaarde is dat er een trekker is die het voortouw neemt in de werkregio. In Zuid-Holland is daarom besloten om één van de werkregio's op te delen in verschillende werkregio's waarbij de opgaven meer gelijksoortig zijn.

Management summary

6

Samenwerking met het bedrijfsleven

De helft van de gemeenten heeft behoefte aan voorlichting van het bedrijfsleven. Behoeft is er vooral aan informatie op technisch gebied, en in iets mindere mate ook aan informatie over verschillende scenario's/alternatieven en aan referentieprojecten. Ongeveer twee op de drie gemeenten geven aan tenminste af en toe contact te hebben met het bedrijfsleven. Eén op de vijf gemeenten (21%) neemt klimaatadaptatie vrijwel altijd mee in een aanbesteding, terwijl nog eens een kwart van de gemeenten (24%) dit incidenteel doet.

Veel gemeenten geven aan dat ze graag zouden willen zien dat het bedrijfsleven zelf initiatief gaat nemen in het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en/of gebouwen. Dit komt omdat veel gemeenten van mening zijn dat het bedrijfsleven samen met de gemeenten verantwoordelijk is voor het klimaatadaptief maken van de ruimte. Zij geven dan ook aan dat bewustzijn, de bereidheid om mee te denken of samen te werken zaken zijn die ze nodig hebben vanuit het bedrijfsleven.

Deze uitkomst komt overeen met het gesprek dat gevoerd is met de provincie Zuid-Holland over de ontwikkeling van het Convenant Klimaatadaptief Bouwen. De provincie Zuid-Holland merkte dat er vanuit verschillende hoeken in toenemende mate energie en urgentie om iets te gaan ontwikkelen, maar er werd nog te veel naar elkaar gewezen. Gemeenten verwachten dat het bedrijfsleven het initiatief neemt, maar tegelijkertijd zijn marktpartijen ook afhankelijk van de uitvraag die gemeenten doen bij een aanbesteding. Zo had iedereen had een eigen drempel, maar men zat niet bij elkaar aan tafel. De provincie Zuid-Holland heeft vervolgens de gezamenlijke wil geïnventariseerd en uiteindelijk de rol als initiator op zich genomen. Dit bleek nodig om de bestaande ideeën ook daadwerkelijk in de praktijk tot uitwerking te brengen.

- 1.1. *Primaire doelstelling*
- 1.2. *Realiseren van doelstelling*
- 1.3. *Budgetten*
- 1.4. *Labels budgetten en financiële instrumenten*
- 1.5. *Aanwezigheid kennis*
- 1.6. *Wat te doen met één miljoen*

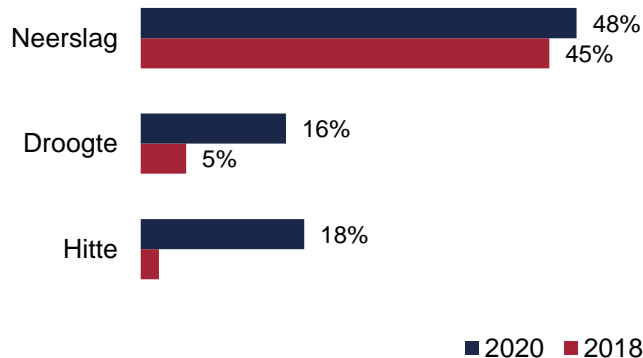
1.1 Primaire doelstelling

Voorkomen van (water)overlast nog steeds meest genoemde doelstelling

De primaire doelstelling van een gemeente als het gaat om klimaatadaptatie is sterk afhankelijk van de problemen die gemeenten ervaren als gevolg van klimaatverandering. Vaak noemen gemeenten het voorkomen van overlast door water, maar ook hitte(stress) en droogte worden genoemd. Voorkomen van wateroverlast wordt dus het meest opgenomen in de doelstelling; net als in 2018 noemt ongeveer de helft van de gemeenten dit spontaan in de primaire doelstelling. Voor hitte en droogte geldt wel dat dit vaker in de doelstelling is opgenomen dan in 2018. Destijds benoemde 5% van de gemeenten hitte in hun doelstelling en werd droogte door slechts 2% genoemd. In 2020 wordt dit door respectievelijk 16% en 18% genoemd.

Veel gemeenten geven aan dat hun primaire doelstelling in lijn ligt met de doelstellingen die op nationaal niveau zijn geformuleerd. Circa drie op de tien gemeenten noemen een concreet jaartal in hun doelstelling (29%). In 2018 werd dit door ongeveer 10% van de gemeenten gedaan. Hierbij gaat het meestal om het jaar 2050, maar ook 2030 en 2040 worden enkele keren genoemd. Circa 13% geeft aan nog geen concrete doelstelling te hebben vastgesteld op het gebied van klimaatadaptatie. In 2018 had ongeveer een kwart dit nog niet gedaan (23%).

Spontaan genoemd in primaire doelstelling

1.1 Primaire doelstelling

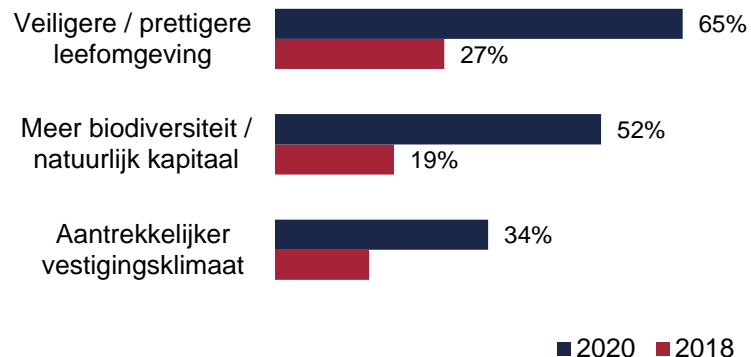
Gewenste neveneffecten

Als gewenst neveneffect wordt het vaakst een veiligere / prettigere leefomgeving genoemd (65%), gevolgd door meer biodiversiteit / natuurlijk kapitaal (52%) en een aantrekkelijker vestigingsklimaat (34%). Dit is dezelfde volgorde als in 2018. Wel worden de gewenste neveneffecten een stuk vaker benoemd door gemeenten, in 2018 werden bovenstaande neveneffecten door respectievelijk 27%, 19% en 15% genoemd.

Fysieke maatregelen die nodig zijn om doelstelling te bereiken

Welke fysieke maatregelen in zowel de openbare ruimte als op gebouwniveau moeten worden genomen om de doelstelling te bereiken is afhankelijk van de specifieke doelstelling die een bepaalde gemeente nastreeft. Door veel gemeenten wordt het vergroenen van de openbare ruimte genoemd en op gebouwniveau het realiseren van bijvoorbeeld groene gevels en/of daken. Vergroening heeft zowel een positief effect op het verminderen dan wel het voorkomen van wateroverlast als het tegengaan van hittestress. Ook wordt door een aantal gemeenten genoemd dat nieuwbouw zo klimaatadaptief mogelijk moet worden gerealiseerd en dat ook bij het herinrichten hiernaar gestreefd moet worden. Daarnaast stellen enkele gemeenten dat er maatregelen getroffen moeten worden met betrekking tot de riolering, waardoor wateroverlast tegengegaan kan worden.

Gewenste neveneffecten klimaatadaptatief inrichten van het bebouwde gebied

1.2 Realiseren van doelstelling

Onderstaande uitspraken tonen de fysieke maatregelen die volgens de ondervraagden nodig zijn om de primaire doelstelling van de gemeente te realiseren (links de doelstelling, rechts de benodigde maatregelen):

“In 2030 klimaatbestendig zijn. Dat wij aangepast zijn op het veranderd klimaat.”

“Het aanpassen van rioleringen in openbare ruimte, woningen, bedrijven en terreinen. We zijn ook bezig met het inrichten van groene gevels en daken.”

“Het verminderen van negatieve gevolgen van weersextremen.”

“Minder verstening, dus meer groen, andere keuze materialen, klimaat adaptieve gebouwen en aandacht voor binnentemperatuur speciaal voor ouderen en kwetsbaren.”

“2030 voorbereiden op klimaatverandering met extreme hitte, droogte, neerslag. Biodiversiteit te bevorderen om te wandelen en ontmoeten.”

“Bomen planten, schaduwrijke plekken creëren - zonnepanelen verminderend effect van hitte op gebouw zelf en groen daken. Stenen voortuinen aanpakken. Water ontkoppelen.”

“Veiligheid van mensen; zo min mogelijk overlast als gevolg.”

“We zullen fysiek iets moeten doen aan de informele waterkering. Dat is heel concreet. we ondersteunen het dynamische kustbeheer van de zee om mee te kunnen groeien met de zeespiegelstijging.”

“In 2050 klimaatbestendig zijn.”

“Ontkoppeling van regenwater en het verwijderen van verharding. We moeten niet alleen tegen kou maar ook tegen warmte bouwen en meer ruimte voor waterbuffering.”

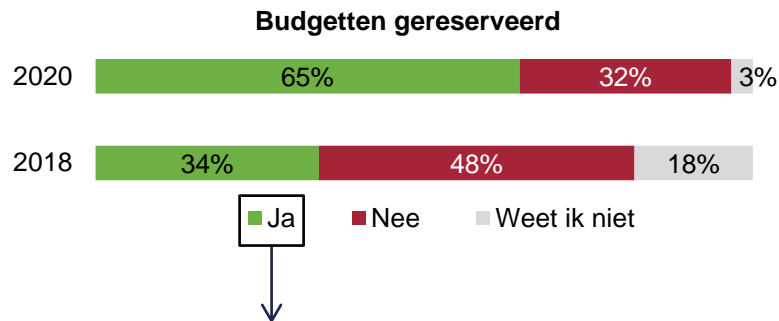
1.2 Realiseren van doelstelling

Op de vorige slide staan letterlijke citaten van de ondervraagden. In onderstaande tabel staat in steekwoorden een groter overzicht van de primaire doelstelling van gemeenten en de bijbehorende fysieke maatregelen om deze doelstelling te realiseren:

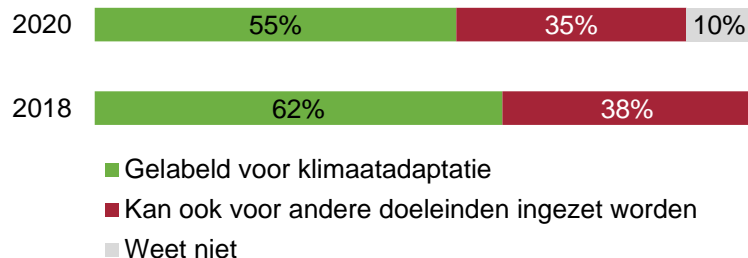
Primaire doelstelling		Fysieke maatregelen
Aanpassen aan de omstandigheden, klimaatbestendig zijn	→	Verharding omvormen naar groen, groene daken, wabi's, schaduwbedekking creëren
Bestand zijn tegen klimaatontwikkelingen	→	Ruimte creëren voor berging, meer bomen planten
Klimaatbestendig in 2050	→	Ontkoppeling regenwater, verwijderen van verharding
Klimaatrobuust zijn in 2030	→	Afkoppelen, rioolstructuur aanpassen, water beter laten weglopen op bestrating en groen
Minimale maatschappelijke schade door droogte, hitte of neerslag	→	Meer groen, waterberging op straat, zonwering, vergroende tuinen en groene daken
Verminderen negatieve gevolgen weersextremen	→	Minder verstening, meer groen, andere materialen, aandacht voor binnentemperatuur
Verminderen/voorkomen van overlast door klimaatverandering	→	Aanleggen van brede groenstroken, wadi's en afkoppelen
Voldoende aan afspraken Delta Programma houden	→	Mogelijkheden bergen overtollig hemelwater, maximaal water vertragende maatregelen
Voorkomen wateroverlast	→	Water vasthouden daar waar het valt
Voorkomen wateroverlast	→	Minder verstening, meer groen en de openbare ruimtes zo inrichten, dat je waterreservoirs krijgt
Voorkomen wateroverlast	→	Hemelwater opvangen in de tuin, veel groen
Voorkomen waterschade woningen	→	Meer bergingsruimte

1.3 Budgetten

Basis: de totale steekproef

Budget gelabeld voor klimaatadaptatie?
Basis: heeft budgetten gereserveerd voor klimaatadaptatief maken van openbare ruimte en/of gebouwen (n=40)

Eén op de drie gemeenten heeft budgetten gelabeld voor klimaatadaptatie

Ongeveer een derde van de gemeenten heeft geen budgetten gereserveerd voor het klimaatadaptatief maken van de openbare ruimte en/of gebouwen (32%). Voor twee derde van de gemeenten geldt dat er wel budgetten gereserveerd zijn (65%). Het aantal gemeenten dat budgetten heeft gereserveerd voor het klimaatadaptatief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen is daarmee toegenomen; in 2018 had nog maar 34% hier budgetten voor gereserveerd.

Van de gemeenten die budgetten gereserveerd hebben voor klimaatadaptatie, geeft iets meer dan de helft aan dat de budgetten specifiek gelabeld zijn voor klimaatadaptatie (55%). Voor ongeveer een derde van deze gemeenten geldt dat de budgetten die gereserveerd zijn voor klimaatadaptatie ook voor andere doeleinden ingezet worden (35%). Eén op de tien weet het niet (10%).

Dit betekent dat in 2020 voor circa één op de drie gemeenten er binnen de gemeente budget gelabeld is voor klimaatadaptatie (55% van 65% maakt 36%). In 2018 gold dit nog maar voor één op de vijf gemeenten (21%).

1.4 Labels budgetten en financiële instrumenten

Budget gelabeld voor fysieke maatregelen of kennis?

Basis: heeft budgetten gereserveerd voor klimaatadaptief maken van openbare ruimte en/of gebouwen (n=40)

■ Alleen voor fysieke maatregelen ■ Alleen voor externe kennis ■ Beide

Gebruik financiële instrumenten klimaatadaptatie

Basis: de totale steekproef

Rioolheffing / waterschapsbelasting 73%

Gemeentelijke grondexploitatie 23%

OZB 13%

Geen 3%

Helft van gemeenten heeft budgetten voor klimaatadaptatie gelabeld voor zowel fysieke maatregelen als externe kennis

Van de gemeenten die aangegeven budgetten te hebben gereserveerd voor het klimaatadaptief maken van openbare ruimte en/of gebouwen, geeft de helft aan dat deze budgetten gelabeld zijn voor zowel fysieke maatregelen als externe kennis (50%). Circa twee op de vijf gemeenten geven aan dat deze budgetten alleen gelabeld zijn voor fysieke maatregelen (38%) en bij 13% zijn de budgetten alleen voor externe kennis gelabeld zijn.

Circa driekwart van de gemeenten geeft aan klimaatadaptatie te financieren uit de rioolheffing / waterschapsbelasting (73%).

Twee gemeenten geven aan geen gebruik te maken van financiële instrumenten voor de financiering van klimaatadaptatie.

1.5 Aanwezigheid kennis

Zeven op de tien gemeenten geven aan voldoende kennis aanwezig binnen de gemeente te hebben over klimaatadaptatie, een kwart huurt deze kennis in

Ongeveer zeven op de tien gemeenten geven aan voldoende kennis binnen de gemeente aanwezig te hebben over het thema klimaatadaptatie (71%). Een kwart huurt deze kennis in (24%). Drie van de ondervraagde gemeenten (5%) geven aan dat ze onvoldoende kennis tot hun beschikking hebben over het thema klimaatadaptatie.

Voldoende kennis aanwezig over klimaatadaptatie?

Basis: de totale steekproef

- Ja, die kennis is aanwezig binnen mijn gemeente
- Nee, maar die kennis huren we in
- Nee, die kennis is onvoldoende aanwezig

1.6 Wat te doen met één miljoen

Hieronder een willekeurige selectie van de antwoorden die gegeven zijn op de vraag: “Stel dat u morgen één miljoen euro extra krijgt die u aan klimaatadaptatie moet besteden: wat is dan het eerste dat u zou doen?”

“Met huurverenigingen samen kijken naar hoe we de tuinen groen kunnen maken in plaats van versteende tuinen voor alle huurhuizen en hoe we het regenwater van de daken kunnen afkoppelen.”

“Een heel goed plan maken voor de gemeente. Het kijken naar kleine gebieden gaat goed, maar naar grote gebieden minder. Verstening vervangen door groen. Alle klimaat hotspots goed in kaart brengen voor de hele gemeente zodat je een goed plan hebt.”

“Ik zou een schottenprogramma uitzetten, 25% van de woningen worden bedreigd door wateroverlast. Dat is een redelijk goedkoop en effectief middel om klimaatadaptief te zijn.”

“Hittestress (herinrichten) en voor piekbuien ook herinrichting van straten.”

“Wij hebben een groot probleem met droogte. Er zijn plekken waar bomen om buitenwegen staan en de droogte zorgt ervoor dat het asfalt scheurt bij de bomen. Ik zou graag groenverbindingzones en wegen aanpassen. Niet zozeer de bebouwde kom.”

“Ik zou een deel aan biodiversiteit besteden. Dat kan veel problemen oplossen van klimaatbelasting; reinigen, vasthouden van water etc. Daarnaast investeren in groene ruimten voor verkoeling en droogtebestrijding, en investeren in het opvangen en goed afkoppelen van water.”

“Ik zou het uitgeven om {gemeentenaam} bestendig proberen te maken voor de zeespiegelstijging, dit bedrag zal niet genoeg zijn.”

“Vooral veel groen erbij planten, dat is het meest effectieve manier denk ik. Meer groen in de stad.”

- 2.1. Prioritering en maatregelen thema's*
- 2.2. Concrete maatregelen neerslagoverlast*
- 2.3. Concrete maatregelen hitte en droogte*
- 2.4. Kansen fysieke maatregelen klimaatadaptatie*
- 2.5. Riolering*
- 2.6. Aanpak vernieuwing riolering*
- 2.7. Klimaatadaptatie in beleid en uitvoering*

2.1 Prioritering en maatregelen thema's

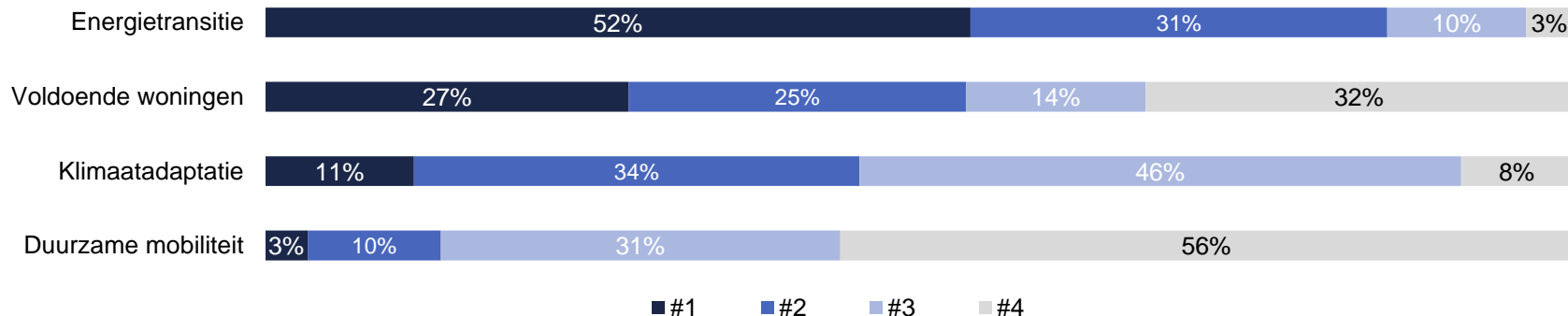
Basis: de totale steekproef

Energietransitie grootste prioriteit

De helft van de gemeenten geeft aan dat energietransitie, van de vier voorgelegde thema's, de grootste prioriteit heeft binnen hun gemeente (52%). Hierop volgen 'voldoende woningen' (27%), 'klimaatadaptatie' (11%) en 'duurzame mobiliteit' (3%). Opvallend is dat (zeer) sterk stedelijke gemeenten vaker 'klimaatadaptatie' als eerste prioriteit hebben (27%), dan weinig tot niet stedelijke gemeenten (6%).

Als we kijken naar de top drie prioriteiten samen, komt 'klimaatadaptatie' daar bij negen van de tien gemeenten in voor (91%). Energietransitie wordt door ongeveer eenzelfde aantal gemeenten in de top 3 genoemd (92%). 'Voldoende woningen' (66%) en 'duurzame mobiliteit' (44%) komen het minst vaak voor in de top drie van de voorgelegde thema's.

Kunt u aangeven welk thema binnen uw gemeente de grootste prioriteit heeft?

2.1 Prioritering en maatregelen thema's

Prioriteit ligt bij neerslagoverlast

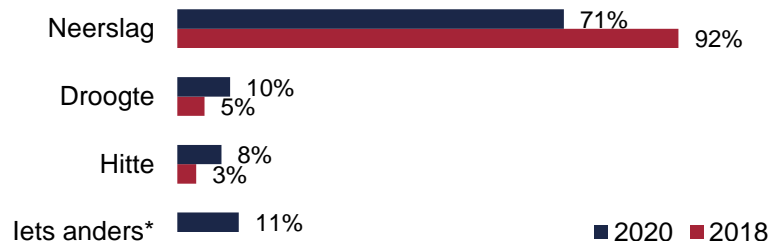
Klimaatadaptatie staat voor hitte-, droogte- en neerslagoverlast. Net als in 2018 heeft neerslag de grootste prioriteit. In vergelijking met 2018 is het aandeel gemeenten dat aangeeft dat neerslag de grootste prioriteit is wel iets afgenomen. Waar nu zeven op de tien gemeenten aangeven dat neerslag de prioriteit heeft (71%), waren dat er in 2018 nog negen op de tien (92%). Hierbij moet wel vermeld worden dat in 2020 de gemeenten de optie hadden om naast de drie voorgelegde thema's, een ander thema te benoemen. Enkele gemeenten hebben hierbij aangegeven dat alle drie de thema's dezelfde prioriteit hebben.

Dat de prioriteit van de meeste gemeenten ligt bij de overlast van neerslag, is ook terug te zien in de concrete maatregelen die per thema zijn genomen. Bijna alle gemeenten geven aan dat er al concrete maatregelen zijn genomen tegen neerslagoverlast (97% - ook gemeenten die neerslag niet als prioriteit hebben aangegeven, hebben hier dus concrete maatregelen tegen genomen). Dit aandeel is hoger dan voor de thema's droogte en hitte (respectievelijk 39% en 32%). Voor de thema's droogte en hitte is dit een toename ten opzichte van 2018, toen hadden respectievelijk 15% en 8% van de gemeenten concrete maatregelen genomen voor deze thema's. Deze resultaten zeggen overigens nog niets over de aard van de genomen maatregelen; het betreft de perceptie van gemeenten op het begrip 'concrete maatregelen'.

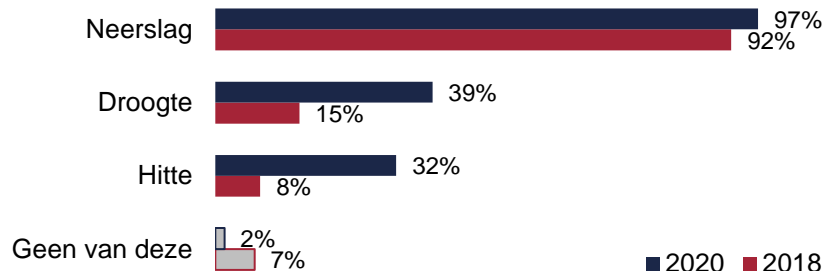
Er is in 2020 nog maar één gemeente die aangeeft geen concrete maatregelen genomen te hebben. Deze gemeente geeft aan dat de regionale strategie bijeenkomst, waar zij deel van uitmaken, niet is doorgegaan vanwege het coronavirus.

Basis: de totale steekproef

Prioriteit van thema's

Concrete maatregelen genomen

* In 2018 werd geen "Anders, namelijk" optie voorgelegd

V9. Klimaatadaptatie staat voor hitte, droogte, neerslagoverlast. Wat heeft binnen uw gemeente de prioriteit?

V21. Op welke thema's zijn al concrete maatregelen genomen?

V23. Kunt u kort toelichten waarom er nog geen maatregelen zijn genomen?

2.2 Concrete maatregelen neerslagoverlast

Afkoppelen hemelwater en riolering

Gevraagd naar de concrete maatregelen die door gemeenten zijn genomen voor het thema neerslagoverlast, wordt net als in 2018 met name het afkoppelen van hemelwater en het creëren van waterberging vaak genoemd. De focus van gemeenten ligt ook nog in behoorlijke mate op de riolering: ongeveer één op de drie gemeenten noemt het aanpakken van de riolering spontaan als concrete maatregel die inmiddels genomen is.

Enkele gemeenten noemen het aanleggen van groen in de omgeving, door bijvoorbeeld bermen aan te leggen die het water kunnen opnemen.

Over het algemeen hebben de maatregelen die genoemd zijn hoofdzakelijk betrekking op het openbaar gebied en niet zozeer op gebouwniveau. Drie gemeenten noemen de aanleg van groene daken als concrete maatregel tegen neerslagoverlast en één gemeente geeft aan dat bij alle aanvragen voor nieuwbouw of vervangende bouw, rekening gehouden moet worden met afkoppelingsregelingen.

“Afkoppelregelingen voor nieuwbouw en vervangende bouw, bij alle aanvragen moet hier rekening mee gehouden worden. Voor hemelwater kijken we of er nog rioolverzwaring nodig is of dat we extra hemelrioolwater moeten aanleggen.”

“Het creëren van extra waterberging in openbare ruimte, ervoor zorgen dat het water weg kan stromen naar waar het moet. Het ontkoppelen van het regenwaterriool.”

“Het aanleggen van wadi's, vijvers waar een afvoer in zit die naar het kanaal leidt en verder ook plantsoenen verlagen zodat het water niet naar huizen stroomt.”

“We hebben openbaar terrein zo ingericht dat de extreme waterval opgevangen kan worden. Regenwater wordt via de oppervlakte afgevoerd, niet via ondergrondse buizen.”

“Aanleggen van wadi's, het toepassen van waternverharding, waterpasserende verharding, gemengde rioelstelsel veranderen in een gescheiden rioelstelsel, infiltratierioel.”

2.2 Concrete maatregelen neerslagoverlast

In onderstaande tabellen een overzicht in steekwoorden van de maatregelen die genomen zijn om neerslagoverlast tegen te gaan:

Aanleg van waterberging rioolstelsels
Aanleggen wadi's, waterverharding, gescheiden rioolstelsel, infiltratieriool
Aanpassen van rioleringen
Afkoppelen
Afkoppelen hemelwater, twee systemen riool, groenplantsoen verlagen, wadi's
Afkoppelen hemelwater, wadi's, water afvoeren of laten opslaan
Afkoppelen infiltratiesystemen, versneld afvoeren
Afkoppelen regenwater, wadi's
Afkoppelen, wadi's, verlagen bestrating, verlagen groenplantsoenen
Afkoppeling regenwater, verbreden van watergangen
Afkoppelingen, waterberging, wadi's
Afvoeren hemelwater, waterafvoercapaciteiten verhogen
Afvoerriolering

Extra berging van regenwater, meer groen onder de wegen
Extra waterberging aangebracht
Extra waterberging in openbare ruimte, ontkoppelen van het regenwaterriool
Groene daken, infiltratievoorzieningen bij gebouwen en parkeerplaatsen
Groene daken, rioolwater afkoppelen, vergroenen
Hemelwater afkoppelen
Het afkoppelen van regenwater, waterberging en infiltratiekelders
Infiltratiekratten in de grond en wadi's
Veel afkoppelen, vergroting capaciteit riolering, meer groen
Vijvers, poelen en wadi aanleggen
Wadi's, het afkoppelen van daken, wegen en verharde oppervlaktes
Wadi's, plantsoen verlaagd
Waterdoorlatende bestratingen

2.3 Concrete maatregelen hitte en droogte

Hitte

De gemeenten hebben verschillende maatregelen genomen in het openbaar gebied en/of op gebouwniveau tegen hitte. Zo hebben verschillende gemeenten ingezet op vergroening van de openbare ruimte en op gebouwniveau door bijvoorbeeld meer beplanting, aanleggen van groenvoorzieningen, groene daken en groene gevels. Ook zijn meerdere gemeenten actief bezig met creëren van meer schaduw. Een aantal gemeenten noemt ook het belang van bewoners in tegengaan van hittestress. De gemeenten moeten bewustzijn bij de bewoners creëren en hen stimuleren mee te denken en samen te werken aan oplossingen voor hitteoverlast. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld de bewoners stimuleren een grasmat neer te leggen in plaats van de tuin te betegelen.

Droogte

Ook als het gaat om het tegengaan van droogte hebben gemeenten verschillende maatregelen genomen in het openbaar gebied en/ of op gebouwniveau. De gemeenten proberen op meerdere manieren het waterpeil hoog te houden door maatregelen te treffen die hierin voorzien, zoals het infiltreren van water, water vast te houden door dammen en dijken en het opvangen van regenwater.

“We hebben het thema hitte pas net op de agenda staan. Bij de laatste projecten gaat het vooral over nadenken over schaduw en meer groen in plaats van stenen.”

“Tegen hittestress willen we met name de openbare ruimte vergroenen. Ook willen we bewoners stimuleren om mini moestuintjes aan te leggen, groene daken te realiseren of na te denken over dingen zoals zonwering.”

“Stenen eruit en groen erin, meer bomen en meer schaduw.”

“We hebben vooral maatregelen getroffen met betrekking tot de bodem en het hemelwater. Zo hebben we sponswerking toegepast waardoor de grond op natuurlijke wijze gevoed blijft. Daarnaast zijn we vooral gericht op het infiltreren van water in de grond en het op pijl houden van het water.”

“We zijn hier nog mee bezig (droogte), maar we proberen het water vast te houden. Dit is een ingewikkeld proces en we zijn hierover nog in gesprek met experts’.”

2.4 Kansen fysieke maatregelen klimaatadaptatie

Gemeenten zien kansen in waterberging en meer groen

Gevraagd naar de kansen die gemeenten nog zien als het gaat om het nemen van fysieke maatregelen in het kader van klimaatadaptatie, wordt met name de omgang met water genoemd. Verschillende gemeenten geven aan dat ze nog kansen zien in bijvoorbeeld (ondergrondse) berging van water, het verlagen van grasvelden en het (verder) ontwikkelen van de scheiding van het regenwater en het riool.

Meerdere gemeenten noemen ook het vergroenen van de omgeving om onder andere hittestress tegen te gaan. Kansen die op dit gebied gezien worden zijn meer aanleg van groen in openbare ruimte en de aanleg van groene daken, maar ook meer vergroening in tuinen van particulieren. Enkele gemeenten noemen ook het bedrijfsleven specifiek; zij zien kansen op bedrijfsterreinen en bij nieuwe bouwprojecten.

Naast bovenstaande fysieke maatregelen wordt ook het creëren van bewustwording genoemd. Door burgers te informeren over de rol die zij kunnen spelen bij het klimaatadaptief maken van de omgeving, kunnen volgens hen grote stappen gemaakt worden.

“Het aanleggen van wadi’s en het tegengaan van verstening. Ook het promoten van groen bij particulieren, misschien ook hoe we kelders en kruipruimtes kunnen benutten en hoe we overstroming van die ruimtes tegen kunnen gaan.”

“Bij aanleg van parkeerplaatsen en bij nieuwbouw rekening gehouden moet worden met klimaatadaptatie. Gedacht kan worden aan het incorporeren van meer groen.”

“Voor wateroverlast vooral de weg omdraaien zodat de weg meer water kan opvangen. Voor droogte vooral meer bomen plaatsen en voor hitte moet bij het bouwen gewerkt worden met lichte kleuren zodat de gebouwen minder warmte opslaan.”

“Vooral meer kansen bij droogte en hitte. Er kunnen meer planten en bomen worden geplant in de leefomgeving en vooral meer bomen bij looproutes van winkelcentrums.”

“Tijd en geld. We gaan gewoon door met afkoppelen en ontharden van het oppervlak. Kansen liggen voornamelijk in het buiten gebied bij de agrariërs, zodat de grond beter water kan vasthouden. Minder naaldbomen, meer loofbomen.”

2.4 Kansen fysieke maatregelen klimaatadaptatie

In onderstaande tabellen een overzicht in steekwoorden van de kansen die gemeenten zien als het gaat om fysieke maatregelen:

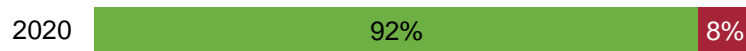
Afkoppelen en ontharden van oppervlak
Afkoppelen hemelwater
Berging regenwater, meer groen aanplanten (o.a. daken)
Bij aanleg parkeerplaatsen/nieuwbouw rekening gehouden met klimaatadaptatie
Bomen planten
Creëren van bewustwording
Dammetjes aanleggen
Gescheiden riool aanleggen, particulieren meenemen
Groene en blauwe daken
Hittestress verminderen in stedelijke gebieden
Integraal werken
Meer groen, water infiltreren in bodem, groene daken, gevelbeplanting, bodemdaling bestendig
Ontharding van grond, plaatsen van bomen
Particuliere tuinen vergroenen en water afkoppelen

Planten en bomen planten
Retentiecapaciteit en ontkoppelen
Rioolvergroting
Samenwerken bedrijfsleven
Scheiden van regenwater, lokaal infiltreren, meer groen
Schottenprogramma
Vegetatie daken
Vergroenen, ondergronds water bergen
Wadi's, tegengaan van verstening, promoten van groen bij particulieren
Water afvoeren
Water langer vasthouden, versterken van groen-blauw raamwerk
Water opvangen in woningen
Waterdoorlatende bestrating, gevelbeplanting, groene daken, investeren in bewustwording

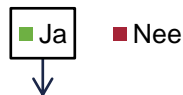
2.5 Riolering

Basis: concrete maatregelen genomen (2018, n=58; 2020, n=61)

Is het Gemeentelijk Rioleringsplan aangepast op basis van inzichten op het gebied van klimaatadaptatie?

Hangen de maatregelen die genomen zijn op het gebied van klimaatadaptatie samen met het Gemeentelijk Rioleringsplan?

Betekent dit dat de vernieuwing van de riolering anders wordt aangepakt dan voorheen?

■ Ja ■ Nee

Gemeentelijk Rioleringsplan in meeste gevallen aangepast op basis van inzichten op gebied van klimaatadaptatie

Ruim negen op de tien gemeenten geven aan dat het Gemeentelijk Rioleringsplan is aangepast op basis van inzichten op het gebied van klimaatadaptatie (92%). Vijf gemeenten geven aan dat dit niet het geval is (8%).

Van de gemeenten die aangeven dat het Gemeentelijk Rioleringsplan is aangepast op basis van inzichten op gebied van klimaatadaptatie, geven zeven op de tien aan dat de vernieuwing van de riolering ook anders wordt aangepakt dan voorheen (71%).

Vrijwel alle gemeenten geven aan dat de noodzakelijke aanpassingen voor de afvoer van hemelwater gefinancierd worden uit de rioolheffing (97%).

Iets meer dan de helft van de ondervraagden weet niet hoeveel procent van het rioleringsstelsel jaarlijks vernieuwd wordt (58%). Indien men wel een inschatting kan geven, ligt dit vrijwel altijd tussen de 0 en de 5 procent; dit geldt voor 96% van de gemeenten die een inschatting kunnen maken.

2.6 Aanpak vernieuwing riolering

Afkoppelen hemelwater staat centraal in vernieuwing riolering

De meerderheid van de gemeenten geeft dus aan dat het Gemeentelijk Rioleringsplan is aangepast op basis van inzichten op het gebied van klimaatadaptatie en dat vernieuwing van de riolering anders aangepakt wordt. Het thema dat, net als in 2018, bij bijna alle gemeenten terugkomt is het afkoppelen van hemelwater.

Enkele gemeenten geven aan dat ze er met een apart buizensysteem voor zorgen dat ze het water afvoeren, andere gemeenten geven juist aan dat ze het water zoveel mogelijk op locatie willen opvangen en alleen als het niet anders kan, willen afvoeren.

“Dubbel infiltratiesysteem is aangelegd, hemelwater apart opvangen en naast het bestaande riolering leggen.”

“Water niet meer afvoeren maar zoveel mogelijk lokaal vastleggen en de burgers bewust maken van hun eigen rol door communicatie en subsidie voor afkoppelen en aanleg van groene daken.”

“Het is kijken naar hoeveel qua opvang van water en dergelijke moet worden gerealiseerd. het wordt berekend op de bui van 60mm (die eens in de 100 jaar voorkomt). Niet alles moet op die riolering uitkomen qua hemelwateropvang.”

“Het afkoppelen van regenwater naar oppervlaktewater of de bodem en geen gemengd riool meer.”

“Meer aandacht voor afkoppelen, niet alle riolering vervangen maar re-linen.”

“We kijken naar de resultaten van de Klimaatstresstest, op basis daarvan doen wij de prioritering anders.”

“Er wordt niet veel vernieuwd, veel is al gedaan. Soms wordt het aangepast met een dubbele afvoer.”

2.6 Aanpak vernieuwing riolering

In onderstaande tabellen een overzicht in steekwoorden van de aanpak van de vernieuwing van de riolering:

Aanleg gescheiden riool
Aanleg regenwaterriolen
Afkoppelen
Afkoppelen regenwater
Afkoppelen, riolering re-linen
Afvoeren regenwater
Ander rioleringssysteem
Bovengronds afvloeien
Dubbel infiltratiesysteem
Dubbele afvoer
Extra berging, betere onderwegen
Gescheiden riolering
Grotere rioleringen

Ontkoppeling en infiltratie
Oplossingen eerst in groen zoeken
Opslagplaats water
Regenwater bergen
Regenwaterriool
Riolering vernieuwen
Vitaliseringswijken
Wadi's en ontkoppelen
Water eerst opvangen
Water infiltreren in bodem
Water lokaal vastleggen, bewustzijn creëren
Waterinfiltratie
Wegprofiel veranderen, bergersvijvers waar mogelijk

2.7 Klimaatadaptatie in beleid en uitvoering

Basis: de totale steekproef

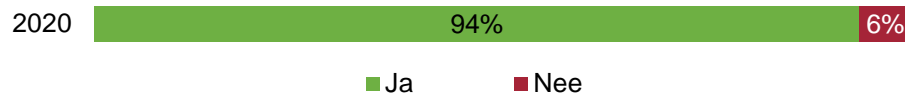
Klimaatbestendigheid bij driekwart van gemeenten standaard onderdeel van beleid en uitvoering

Bijna alle gemeenten geven aan dat ze bekend zijn met het nationale beleid om klimaatbestendigheid standaard onderdeel te laten zijn van overheidsbeleid en uitvoering (94%). Driekwart van de gemeenten geeft bovendien aan dat klimaatbestendigheid binnen hun gemeente standaard onderdeel uitmaakt van beleid en uitvoering (76%).

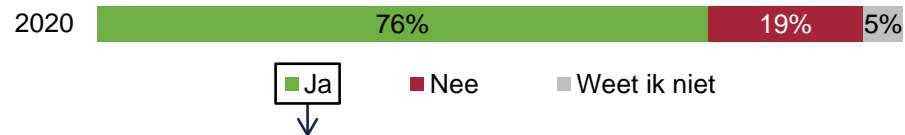
Van deze gemeenten, die aangeven dat klimaatbestendigheid een standaard onderdeel uitmaakt van beleid en uitvoering, geven drie op de vijf aan dat het een standaard onderdeel is bij planologische procedures (60%). Eén op de negen geeft aan dat het een standaard onderdeel is bij aanbestedingen (11%). Bij ongeveer één op de zeven gemeenten is klimaatbestendigheid bij zowel planologische procedures als aanbestedingen een standaard onderdeel (15%). Dit betekent dat 20% van de gemeenten aangeven dat klimaatbestendigheid standaard onderdeel uitmaakt bij aanbestedingen (26% van n=47, 20% van n=62).

Gemeenten waar dit nog geen standaard onderdeel is, geven meestal aan dat dit komt doordat het nog geen prioriteit heeft binnen de gemeente. Enkele gemeenten geven aan te wachten op regionale plannen.

Bent u bekend met het nationale beleid om klimaatbestendigheid standaard onderdeel te laten zijn van overheidsbeleid en uitvoering?

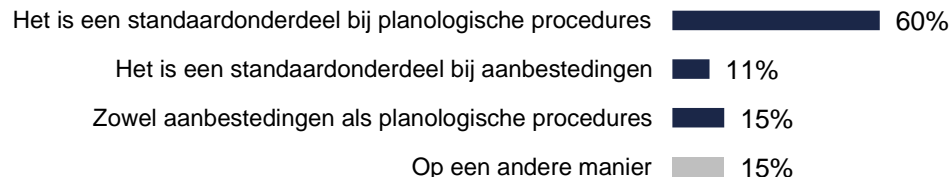

Maakt klimaatbestendigheid in uw gemeente standaard onderdeel uit van beleid en uitvoering?

Op welke manier maakt klimaatbestendigheid standaard onderdeel uit van beleid en uitvoering

Basis: klimaatbestendigheid is standaard onderdeel bij beleid en uitvoering (n=47)

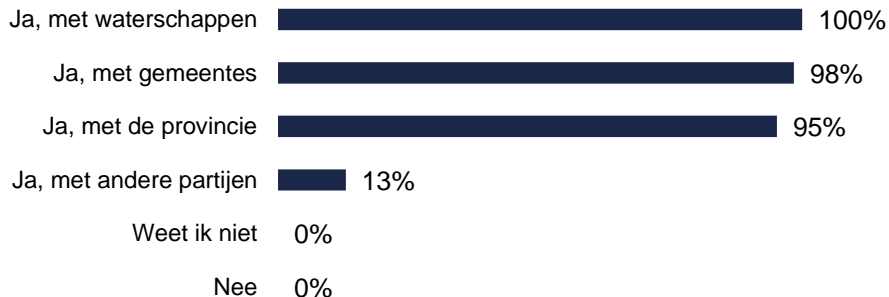

V29. Vanaf 2020 moet klimaatbestendigheid standaard onderdeel zijn van overheidsbeleid en uitvoering. Bent u bekend met deze ambitie, beschreven in de Nationale Klimaatadaptatiestrategie? V30. Maakt klimaatbestendigheid in uw gemeente standaard onderdeel uit van beleid en uitvoering? // V31. Op welke manier maakt klimaatbestendigheid standaard onderdeel uit van beleid en uitvoering in uw gemeente? // V32. Wat is de reden dat klimaatbestendigheid nog geen standaard onderdeel uitmaakt van beleid en uitvoering in uw gemeente?

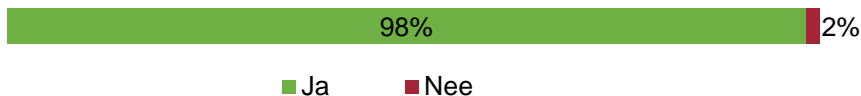
- 3.1. Samenwerking op regionaal niveau*
- 3.2. Regionaal uitvoeringsplan*
- 3.3. Omschrijving regionaal uitvoeringsplan*
- 3.4. Belemmeringen regionaal uitvoeringsplan*
- 3.5. Gemeenten zonder regionaal uitvoeringsplan*

3.1 Samenwerking op regionaal niveau

Samenwerking op regionaal niveau met andere partijen

Was u bekend met de verplichting van een regionaal uitvoeringsplan?

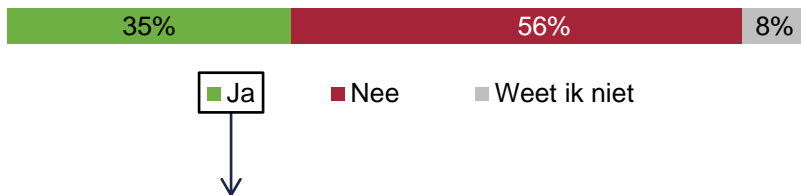
Veel samenwerking met waterschappen, gemeenten en provincies op gebied van klimaatadaptatie

Op gebied van klimaatadaptatie vindt er veel samenwerking plaats met andere partijen. Zo geven alle gemeenten aan samen te werken met waterschappen (100%). Ook samenwerkingen met andere gemeenten (98%) en met provincies (95%) vindt bij vrijwel alle gemeenten plaats. Ook worden door enkele gemeenten nog andere partijen genoemd, zoals bouwbedrijven, woningbouwverenigingen en natuurorganisaties.

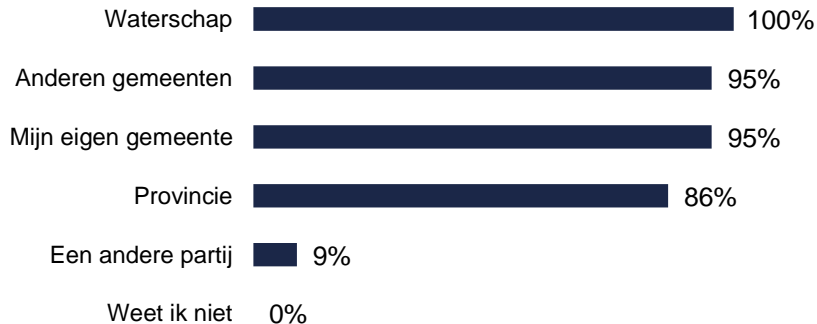
Gemeenten moesten uiterlijk in 2019 een stresstest uitvoeren naar de effecten van klimaatverandering. Resultaten uit deze stresstest moeten verwerkt worden in het regionale uitvoeringsplan. Op één gemeente na, geven alle ondervraagde gemeenten aan bekend te zijn met de verplichting van een regionaal uitvoeringsplan (98%).

3.2 Regionaal uitvoeringsplan

Is er in uw regio al een regionaal uitvoeringsplan opgesteld?

Wie waren er betrokken bij de ontwikkeling van het regionaal uitvoeringsplan?

Bij een derde van gemeenten is een regionaal uitvoeringsplan opgesteld

Iets meer dan de helft van de gemeenten geeft aan nog geen regionaal uitvoeringsplan opgesteld te hebben (56%). Een op de drie gemeenten geeft aan dit al wel opgesteld te hebben (35%). Bij het opstellen van het regionaal uitvoeringsplan zijn veel verschillende partijen betrokken. Zo geven ook hier alle gemeenten, die een dergelijk plan al hebben opgesteld, aan dat hier een waterschap bij betrokken was (100%). Daarnaast geven bijna alle gemeenten aan dat hun eigen gemeente hierbij betrokken was en dat er anderen gemeenten bij betrokken waren (beide 95%). Een ruime meerderheid geeft aan dat ook de provincie een rol speelde bij het opstellen van het regionaal uitvoeringsplan (86%).

De meeste gemeenten geven aan dat er niet één bepaald focuspunt is waar de nadruk op ligt in het regionaal uitvoeringsplan. Plannen zijn in de meeste gevallen afhankelijk van de gebieden binnen de regio. Verschillende gemeenten noemen hierbij het tegengaan van wateroverlast en hittebestrijding. Eén gemeente geeft aan dat de nadruk ligt op het creëren van bewustwording.

V35. Is er in uw regio al een regionaal uitvoeringsplan opgesteld?

V36. Wie waren er betrokken bij de ontwikkeling van het regionaal uitvoeringsplan?

V38. Op welke maatregelen ligt de nadruk in het regionaal uitvoeringsplan?

3.3 Omschrijving regionaal uitvoeringsplan

In de regionale uitvoeringsplannen hebben de gemeenten de plannen verwerkt voor het klimaatadaptief maken van de omgeving. Verschillende gemeenten geven aan dat hierbij onderscheid is gemaakt tussen de gebieden (landelijk, stedelijk, regionaal, lokaal). Hieronder zijn enkele toelichtingen op de regionale uitvoeringsplannen weergegeven:

“Wij hebben een regionale strategie en het uitvoeringsplan heeft wat ontwikkelingspunten met het aantal projecten: stedelijk gebied, landelijk gebied en bedrijven en financiën.”

“Aan de hand van viertal thema's, hebben we maatregelen geformuleerd: het geeft een richting aan welke kant wij als regio en als gemeente op moeten gaan.”

“Bewustwording, kennisverspreiding en -ontwikkeling, en pilots om de optimale mix van maatregelen om met bodemdaling, droogte en wateroverlast om te gaan.”

“In 2010 is er een klimaatbui geweest in {gemeentenaam}. Grote delen zijn onder water komen te staan. Onder andere tunnels en kleine arbeid plaatsjes die niet klimaatbestendig zijn. Dat willen wij de komende jaren op alle plekken voorkomen.”

“Wij doen niet zo veel als gemeente. In dit gebied zijn we redelijk afhankelijk van het water van het IJsselmeer. Wat gebeurt er als dit minder wordt?”

“Op dit moment hebben we een regionale strategie met 35 doelstellingen voor de komende 5 jaar om speerpunten uit te halen die we uitvoeren. Van regionale communicatiestrategie tot uitwisselen kennis, afspraken met woningbouwcorporaties, landelijk gebied, aanpak problematiek stuwwallen, hittebestrijdingsplannen samen met de GGD. We proberen kwetsbare groepen te bereiken en helpen om een hitteperiode door te komen. Stenen eruit en groen er in.”

“We schrijven het op twee niveaus uit. Op regionaal en lokaal niveau. Daarna wordt het geïntegreerd in een uitvoeringsagenda.”

“Dit is erg divers, het verschilt per gebied en per dorp. Het hangt echt van de problemen af per locatie.”

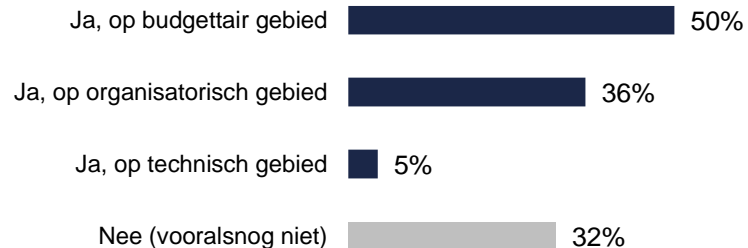
3.4 Belemmeringen regionaal uitvoeringsplan

Twee derde van gemeenten met regionaal uitvoeringsplan voorziet belemmeringen bij uitvoering

Een op de drie gemeenten, waar een regionaal uitvoeringsplan is opgesteld, voorziet vooralsnog geen problemen met de uitvoering (32%). Onder de gemeenten die wel belemmeringen zien, worden vooral belemmeringen op budgettair gebied gezien (50%), gevolgd door problemen op organisatorisch gebied (36%). Oplossingen voor deze belemmeringen zijn het vrijmaken van meer geld voor klimaatadaptatie. Daarnaast worden efficiënter samenwerken en meer draagvlak creëren genoemd.

Voorziet u belemmeringen in het uitvoeren van het regionaal uitvoeringsplan?

Basis: in regio is een regionaal uitvoeringsplan opgesteld (n=22)

“Goede samenwerking tussen overheden en ondernemers.”

“Door de verschillende partijen meer mee te nemen in het proces. Draagvlak creëren onder de verschillende partijen.”

“Meer geld en subsidies voor als we echt klimaatbestendig willen zijn, maar we moeten reëel blijven.”

“Er zijn subsidies; die moeten verdeeld worden onder projecten en gemeenten. Grote gemeenten krijgen soms veel meer dan kleinere. De provincie moet dit anders bekijken zodat iedereen gelijke kansen heeft.”

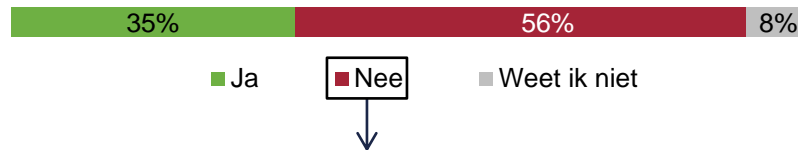
“Ik denk vooral veel samenwerken en een stuk efficiënter werken waardoor je minder capaciteit nodig hebt.”

3.5 Gemeenten zonder regionaal uitvoeringsplan

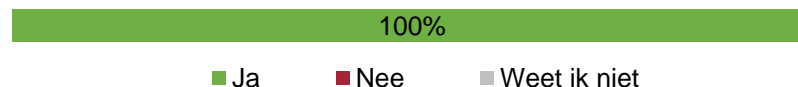
Gemeenten hebben vooral tijd nodig

Alle ondervraagde gemeenten die aan hebben gegeven dat er nog geen regionaal uitvoeringsplan is opgesteld, geven aan wel van plan te zijn om een dergelijk plan te maken (100%). De meeste gemeenten geven aan dat ze hier al wel mee bezig zijn, maar dat ze nog tijd nodig hebben om dit af te ronden. Momenteel zijn deze gemeenten vooral nog bezig met het voeren van risicodialogen om te kijken waar de knelpunten liggen. Enkele gemeenten geven aan dat het opstellen van het regionaal uitvoeringsplan is uitgelopen door het coronavirus.

Is er in uw regio al een regionaal uitvoeringsplan opgesteld?

Bent u van plan om een dergelijk regionaal uitvoeringsplan te maken?

“Over 3-4 maanden komt het regionale; en het lokale (van ons) moet in december klaarliggen. We hebben dus tijd nodig en met deze kennis hebben we niet heel veel geld nodig, want we doen mee met reguliere programma’s.”

“Vooral op regionaal niveau proberen te achter te halen wat er nodig is om het klimaatadaptief te maken. We zijn wel al bezig met het houden van een dialoog.”

“We zijn op dit moment in dialoog en we doen vooral onderzoek naar wat het beste regionale plan is. We hebben eigenlijk gewoon tijd nodig.”

“We hebben nu al een concept. Het is nu alleen van belang dit aan te scherpen en dit zullen we de komende maanden doen door middel van dialogen.”

“Een samenwerkingsverband met gemeente, waterschap en provincie.”

“We zijn nu bezig met een gezamenlijk onderzoek. In de tweede helft van volgend jaar kan daar een uitvoeringsplan uitrollen. We hebben dus nu vooral dialogen met professionals nodig.”

- 4.1. Contact met het lokale bedrijfsleven*
- 4.2. Klimaatadaptatie als gesprekstema met bedrijfsleven*
- 4.3. Klimaatadaptatie als thema in aanbesteding*
- 4.4. Ideale vorm van samenwerking met lokale bedrijfsleven*

4.1 Contact met het lokale bedrijfsleven

Basis: de totale steekproef

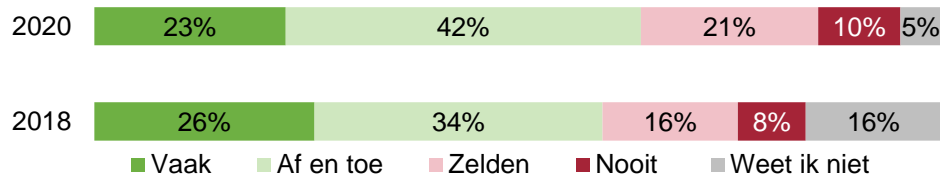
Frequentie contact met bedrijfsleven redelijk gelijk gebleven

Circa één op de vier gemeenten heeft vaak contact met het lokale bedrijfsleven als het gaat over klimaatadaptieve maatregelen in de openbare ruimte en / of gebouwen (23%). Dit is ongeveer gelijk aan 2018, toen 26% aangaf vaak contact te hebben. Nog eens twee op de vijf gemeenten geven af en toe contact (42%) te hebben (34% in 2018). Hiermee kan gesteld worden dat twee op de drie gemeenten tenminste af en toe contact heeft met het bedrijfsleven over dit thema. In 2018 ging het hierbij om 60%. Slechts een zeer kleine minderheid geeft aan over klimaatadaptieve maatregelen nooit contact te hebben met het lokale bedrijfsleven (10%; 8% in 2018).

Gemeenten verwachten initiatief van bedrijfsleven

Veel gemeenten geven aan dat ze graag zouden willen zien dat het bedrijfsleven zelf initiatief gaat nemen in het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en/of gebouwen. Dit komt omdat veel gemeenten van mening zijn dat het bedrijfsleven samen met de gemeenten verantwoordelijk is voor het klimaatadaptief maken van de ruimte. Zij geven dan ook aan dat bewustzijn, de bereidheid om mee te denken of samen te werken zaken zijn die ze nodig hebben vanuit het bedrijfsleven. Ook geven veel gemeenten aan de kennis vanuit het bedrijfsleven goed te kunnen gebruiken.

Contact met bedrijfsleven over klimaatadaptieve maatregelen

“Co-creatie met gemeenschap en ondernemers. Kijken wat we met de bedrijventerreinen kunnen doen.”

“Meer een expertise. Dat het bedrijfsleven met bepaalde oplossingen komt en zij kunnen aangeven wat zij te bieden hebben.”

“Het eigen belang van de bedrijven, kennis en inzicht van hoe zij het zien passen. Hoe kunnen die twee samen komen? Waar zit ons gezamenlijk belang? Het eigenbelang delen om zo het gezamenlijk belang te vinden.”

“Voor urgentie bij bouwbedrijven, dat zij de benodigde kennis hebben en blijven innoveren.”

4.1 Contact met het lokale bedrijfsleven

Basis: de totale steekproef

Helft van de gemeenten behoefte aan voorlichting

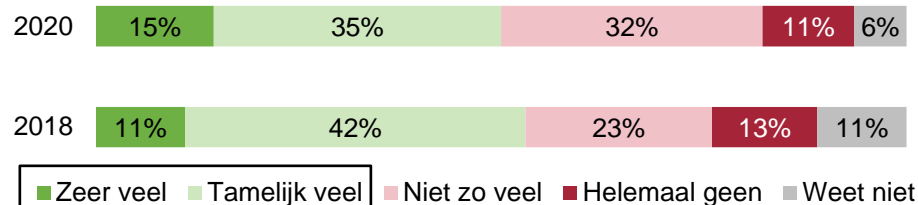
De behoefte aan voorlichting van het bedrijfsleven is redelijk gelijk gebleven in vergelijking met 2018. Voor ongeveer de helft van de gemeenten bestaat de behoefte aan voorlichting van het lokale bedrijfsleven over concrete maatregelen op het gebied van het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen (50%; 53% in 2018).

Iets meer dan twee op de vijf gemeenten geven aan geen of niet zo veel behoefte aan voorlichting te hebben (44%). In 2018 ging het om 36%.

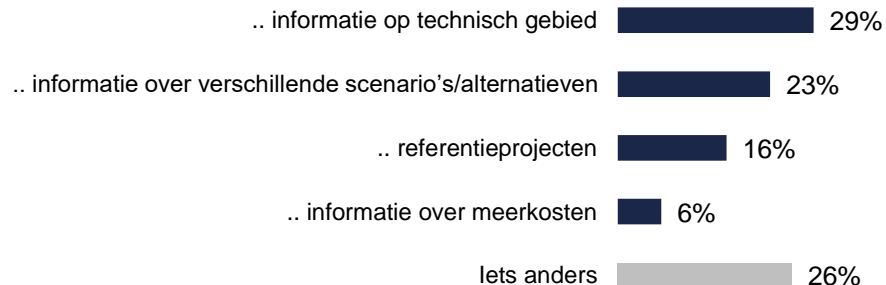
Van de gemeenten die aangeven zeer veel of tamelijk veel behoefte te hebben aan voorlichting van het bedrijfsleven, geven circa drie op de tien aan dat ze vooral behoefte hebben aan informatie op technisch gebied (29%). Ongeveer een kwart heeft vooral behoefte aan informatie over verschillende scenario's of alternatieven (23%).

Bijna alle gemeenten geven aan dat ze deze voorlichting helemaal aan het begin van de planvorming zouden willen ontvangen.

Behoeft aan voorlichting van bedrijfsleven

Vooral behoefte aan .. (2020)

V46. In hoeverre heeft u behoefte aan voorlichting over concrete maatregelen van het lokale bedrijfsleven op het gebied van klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen?

V47. Kunt u aangeven waar u precies behoefte aan heeft?

V48. Op welk moment in de planvorming of projectuitvoering heeft u voorlichting over concrete maatregelen nodig?

4.2 Klimaatadaptatie als gespreksthema met bedrijfsleven

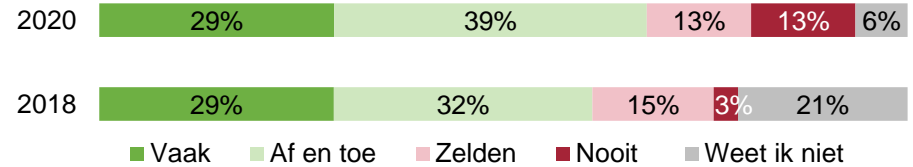
Basis: de totale steekproef

Meerderheid vraagt gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen

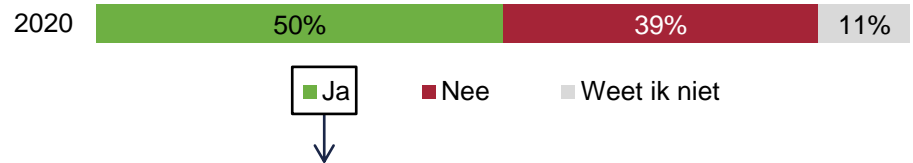
Twee derde van de gemeenten vragen bij uitvragen aan het bedrijfsleven tenminste af en toe gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen (68%). Ongeveer drie op de tien gemeenten geven zelfs aan dit vaak te doen (29%).

De helft van de gemeenten geeft aan dat ze wel eens overleggen organiseren met het bedrijfsleven over uitdagingen in de ruimtelijke omgeving (50%). Van deze gemeenten geven zeven op de tien gemeenten aan dat het bedrijfsleven in deze gesprekken tenminste af en toe klimaatadaptatieve maatregelen proactief ter sprake brengt (71%).

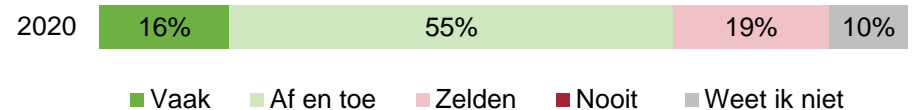
Vraagt u als gemeente bij uitvragen aan het bedrijfsleven gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen?

Overleggen met bedrijfsleven over uitdagingen in ruimtelijke omgeving

Brengt het bedrijfsleven in dergelijke overleggen klimaatadaptatieve maatregelen proactief ter sprake?

V49. Vraagt u als gemeente bij uitvragen aan het bedrijfsleven gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen? Doet u dat...

V50. Organiseert uw gemeente weleens overleggen met het bedrijfsleven over uitdagingen in de ruimtelijke omgeving? Denk bijvoorbeeld aan een marktconsultatie.

V51. Brengt het bedrijfsleven in dergelijke overleggen klimaatadaptatieve maatregelen pro-actief ter sprake? Is dat volgens u...

4.3 Klimaatadaptatie als thema in aanbesteding

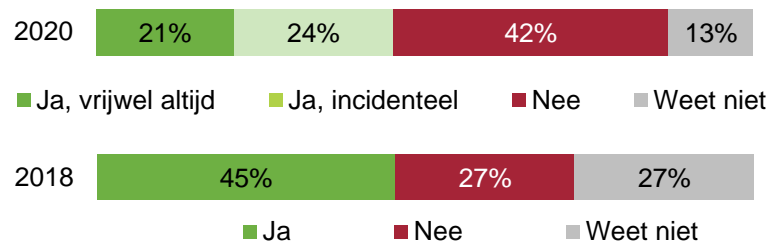
Basis: de totale steekproef

Bijna de helft neemt klimaatadaptatie mee in aanbesteding

Het thema klimaatadaptatie wordt net als in 2018 door bijna de helft van de gemeenten wel eens meegenomen in een aanbesteding (beide 45%). In 2020 blijkt één op de vijf gemeenten dit vrijwel altijd te doen. Van 2018 zijn deze gegevens niet bekend. In 2018 gaf circa een kwart van de gemeenten aan het thema klimaatadaptatie nooit mee te nemen (27%). In 2020 gaat het hierbij om twee op de vijf gemeenten (42%). Echter zien we wel een grote afname in het aantal gemeenten dat aangeeft het niet te weten (2018, 27%; 2020, 13%). Het is mogelijk dat dit de toename in gemeenten verklaard die aangeeft dit nooit te doen.

De manier waarop het thema klimaatadaptatie wordt meegenomen in een aanbesteding, verschilt per gemeente en is ook afhankelijk van het project. In sommige gevallen is het een harde ontwerpeis (dit wordt aangegeven door 21% van de gemeenten die klimaatadaptatie meenemen in een aanbesteding), in de andere gevallen is er een vrijere invulling en wordt aan de ontwikkelaar gevraagd om het onderwerp mee te nemen.

Neemt u het thema klimaatadaptatie wel eens mee in een aanbesteding?

“Dit doen we door de plannen te koppelen aan de resultaten van de stresstesten.”

“Wij hebben het omschreven in ons handboek “Openbare ruimte”, waar nodig zetten wij dit in als gunningscriterium om bij de aannemer neer te leggen. Om te kijken wie met het beste voorstel komt.”

“Wij geven aan wat voor randvoorwaarden wij hanteren. Dat hangt van het project af.”

4.3 Klimaatadaptatie als thema in aanbesteding

Waarom neemt u klimaatadaptatie niet mee als gunningscriterium in een aanbesteding?

Basis: neemt klimaatadaptatie niet mee in aanbesteding

Andere prioriteiten bij een aanbesteding 31%

Onvoldoende kennis over functie-eisen klimaatadaptatie 12%

Een andere reden 58%

Weet u aan welke functie-eisen een project moet voldoen om klimaatadaptief genoemd te mogen worden?

Bijna de helft neemt klimaatadaptatie wel eens mee in aanbesteding

Ongeveer twee op de vijf gemeenten nemen klimaatadaptatie niet mee als gunningscriterium in een aanbesteding. Van deze gemeenten geven drie op de tien aan dat dit komt, doordat ze andere prioriteiten hebben bij een aanbesteding (31%). Eén op de negen geeft aan dat onvoldoende kennis over functie-eisen hier de reden voor is (12%). Drie op de vijf gemeenten geven een andere reden voor het niet meenemen van klimaatadaptatie als gunningscriterium (58%). Enkele gemeenten hiervan geven aan dat ze hier nog geen richtlijnen voor ontworpen hebben.

Funcie-eisen nog onbekend

Twee op de drie gemeenten geven aan dat ze niet weten aan welke functie-eisen een project moet voldoen om klimaatadaptief genoemd te mogen worden. Zeer sterk stedelijke gebieden lijken hier vaker van op de hoogte te zijn (53%) dan matig stedelijke gebieden (30%) en weinig tot niet stedelijke gebieden (29%).

4.4 Ideale vorm van samenwerking met lokale bedrijfsleven

Basis: de totale steekproef

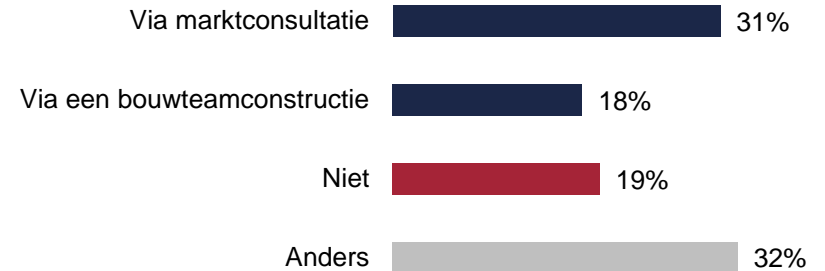
Samenwerking vooral via marktconsultatie

Drie op de tien gemeenten geven aan via marktconsultatie samen te werken met het lokale bedrijfsleven op gebied van klimaatadaptatie (31%). Ongeveer twee op de vijf werken samen via een bouwteamconstructie (18%). Circa een derde van de gemeenten geeft aan dat dit op een andere manier gebeurt (32%). Deze gemeenten geven aan dat samenwerking op verschillende manieren gebeurt en ook per project kan verschillen. Twee op de vijf gemeenten geven aan dat er geen samenwerking is (19%).

Meest geschikte overlegmoment

Als meest geschikte momenten om hierover met het lokale bedrijfsleven in contact te treden, wordt met name het voortraject van een concreet project genoemd. Andere momenten die meerdere malen genoemd worden door gemeenten, zijn vlak na een moment dat er overlast wordt ervaren door water of tijdens periodieke overleggen.

Manier van samenwerken met lokale bedrijfsleven op gebied van klimaatadaptatie

V52. Hoe werkt u op dit moment samen met het lokale bedrijfsleven als het gaat om het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen omschrijven?

V53. En wat zijn voor u de meest geschikte momenten om hierover met lokale bedrijfsleven in contact te treden?

V54. Weet u aan welke functie-eisen een project moet voldoen om het klimaatadaptief te mogen noemen?

5.1. Functietitels

5.2. Specifiek bezig met klimaatadaptatie

5.3. Gesproken gemeenten

5.4. Responseverantwoording

5.1 Functietitels

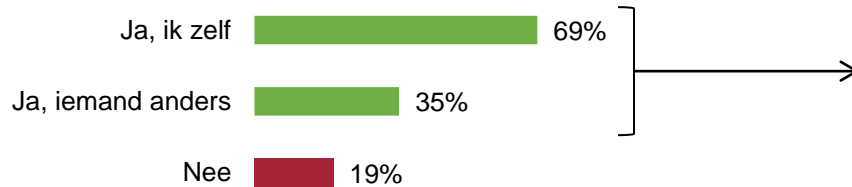
In onderstaand overzicht staan alle functietitels van de uitvoerenden bij gemeenten die we gesproken hebben:

Aanjager Duurzaamheid
Adviseur Duurzaamheid
Adviseur Duurzaamheid
Adviseur Duurzaamheid
Adviseur Duurzaamheid - Energietransitie, Circulaire Economie, Klimaatadaptatie
Adviseur Openbare Ruimte
Adviseur Water en Klimaatadaptatie
Beheerder Openbare Ruimte
Beleidsadviseur Afval, Water, Riolering
Beleidsadviseur Duurzaamheid
Beleidsadviseur en Programmaleider Duurzaamheid
Beleidsadviseur Klimaat en Energie
Beleidsadviseur Stedelijk Water en Klimaatadaptatie
Beleidsadviseur Water
Beleidsadviseur Water
Beleidsadviseur Waterschap Zuiderzeeland, Adviseur Zeewolde
Riolering
Beleidsadviseur, Clustercoördinator Binnen Waterketen
Beleidsmaker Riolering
Beleidsmedewerker - Projectleider Openbare Werken
Beleidsmedewerker Civiel
Beleidsmedewerker Duurzaamheid
Beleidsmedewerker Duurzaamheid en Afval en Energietransitie
Beleidsmedewerker Duurzaamheid en Klimaatadaptatie
Beleidsmedewerker Fysieke Leefomgeving
Beleidsmedewerker Groen
Beleidsmedewerker Klimaat en Water
Beleidsmedewerker Klimaatadaptatie
Beleidsmedewerker Klimaatbestendigheid en Klimaatadaptatie
Beleidsmedewerker Milieu op gebied van Klimaatadaptatie
Beleidsmedewerker Openbare Ruimte

Beleidsmedewerker Riolering en Water
Beleidsmedewerker Riolering Water
Beleidsmedewerker Water
Beleidsmedewerker Water
Beleidsmedewerker Water en Klimaat
Beleidsmedewerker Water en Natuur
Beleidsmedewerker Water en Riolering
Beleidsmedewerker Water, Natuur & Landschap
Beleidsmedewerker, Klimaatadaptatie, Energietransitie
Beleidsmedewerking Omgeving en Duurzaamheid
Beleidsmedewerker Duurzaamheid
Beleidsmedewerker Milieu en Water
Beleidsmedewerker Omgevingswet en Duurzaamheid
Coördinator Duurzaamheid
Ecoloog Afdeling Beleidsafdeling
Adviseur Klimaatadaptatie
Junior Adviseur Waterhuishouding en Rioolbeheerder
Junior Beleidsadviseur Duurzaamheid
Klimaatregisseur, Beleidsontwikkelaar (Adviseur Klimaatadaptatie)
Procesmanager Omgeving - Projectleider Uitvoeringsprogramma Bio-Diversiteit, Klimaatadaptatie
Programma Manager Van Openbare Ruimte
Programmamaneger Water en Klimaatadaptatie
Projectleider Afdeling Openbare Ruimte
Projectleider Biodiversiteit en Klimaatadaptatie
Regisseur Duurzaamheid
Rioolbeheerder en Projectleider Maassluis Rainproof
Specialist Afvalwater en Klimaatadviseur Waterbestendigheid
Specialist Milieu
Specialist Riolering en Water
Specialist Waterbeheer
Strategisch Bestuursadviseur

5.2 Specifiek bezig met klimaatadaptatie

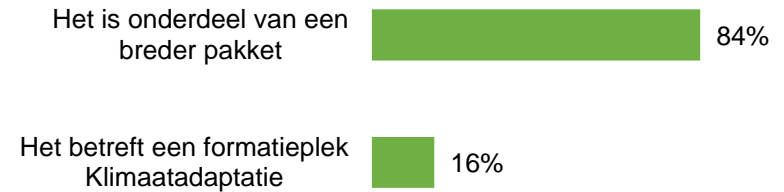
Is er bij uw gemeente iemand in dienst die zich specifiek bezig houdt met klimaatadaptatie?

Hoeveel uur besteedt u in uw huidige functie gemiddeld per week aan klimaatadaptatie?

Betreft het een aparte functie of is het thema klimaatadaptatie als dossier ondergebracht in een andere functie?

Is er bij uw gemeente iemand in dienst die zich specifiek bezig houdt met klimaatadaptatie?

5.3 Gesproken gemeenten

Op de kaart hiernaast is te zien hoeveel gemeenten we gesproken hebben per provincie. De markeringen laten zien welke provincies we gesproken hebben.

Aantal inwoners	Gesproken gemeenten	Totaal Nederland
Minder dan 5.000 inwoners	2%	1%
5.000 tot 10.000 inwoners	2%	3%
10.000 tot 20.000 inwoners	15%	19%
20.000 tot 50.000 inwoners	53%	52%
50.000 tot 10.0000 inwoners	16%	16%
10.0000 tot 150.000 inwoners	6%	4%
150.000 tot 250.000 inwoners	5%	4%
250.000 inwoners of meer	2%	1%

Stedelijkheid	Gesproken gemeenten	Totaal Nederland
Zeer sterk stedelijk	2%	6%
Sterk stedelijk	23%	21%
Matig stedelijk	19%	21%
Weinig stedelijk	35%	36%
Niet-stedelijk	21%	16%

5.4 Responseverantwoording

Gemeenten

Categorie	Aantal (percentage)
Afgerond	n=62 (17%)
Weigering	n=74 (21%)
Niet bereikt na tenminste 8 pogingen	n=219 (62%)
Totaal	n=355

Geïnterviewden:

- Programmamanager Klimaatadaptatie
- Senior Beleidsmedewerker Ruimtelijk Beleid

Datum:

- Woensdag 9 december 2020

Samenwerking binnen werkregio's

In het Deltaprogramma wordt de taak van werkregio's beschreven: 'In een werkregio maken betrokken overheden de kwetsbaarheden voor weersextremen via een stresstest inzichtelijk, stellen de eigen ambities en het beleid vast en nemen de benodigde maatregelen. Met als doel ervoor te zorgen dat Nederland klimaatbestendig en waterrobuust wordt ingericht op langere termijn.' In Zuid-Holland waren er aanvankelijk zeven werkregio's die gekoppeld waren aan de al bestaande ruimtelijk tafels. Dit leek logisch, omdat op die manier de koppeling met andere ruimtelijke ontwikkelingen goed kon worden gemaakt.

"We zien dat klimaatadaptatie - vanuit een concrete bril – eigenlijk het domein van water verbindt aan het domein van ruimte. Op een gegeven moment hebben we vanuit inhoudelijk oogpunt gezien dat klimaatverandering en het watervraagstuk nog meer impact gaan hebben op onze ruimtelijke inrichting. En daarom hebben we destijds de gesprekken over ruimtelijke adaptatie nadrukkelijk gekoppeld aan andere ruimtelijke uitdagingen die we hebben. Voor die andere uitdagingen hadden we al een bepaalde overlegstructuur en werkregio's. Daar waren waterschappen al bij aangehaakt."

De consequentie was echter wel dat bepaalde werkregio's totaal verschillend waren qua omvang en inhoudelijke uitdagingen. Dit gold met name voor de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH), waar 23 gemeenten samenwerkten in één werkregio. Een grote stad zoals Rotterdam heeft andere uitdagingen dan een kleine gemeente met meer landelijk gebied. Daarnaast is Rotterdam veel verder op het gebied van klimaatadaptatie dan de meeste kleinere gemeenten.

"Koplopers kunnen achterblijvers meetrekken, maar dan moeten de verschillen niet te groot zijn. Anders worden achterblijvers een remmende factor en die volgen het dan ook niet meer. We proberen nu te komen tot een meer werkbare situatie waarbij de opgaven wat meer gelijksoortig zijn en ook de aanpak van gemeenten binnen een werkregio zo veel mogelijk bij elkaar aansluiten. Dat is de reden dat er een nieuwe indeling is gemaakt van werkregio's, gebaseerd op praktijkervaringen. Nu hebben we voor de tien werkregio's een evenwichtige samenstelling gemaakt."

Samenwerking binnen werkregio's

De tien werkregio's pakken het thema klimaatadaptatie op, maar de urgentie wordt verschillend geïnterpreteerd bij de verschillende werkregio's. De inhoudelijke impact van klimaatverandering verschilt per soort gebied en dat maakt dat de urgentie verschillend wordt gevoeld. Zo is het niet verrassend dat stadsgemeenten die vooral uitdagingen hebben in stedelijk gebied meer urgentie voelen dan landelijke gemeenten waarvoor geldt dat klimaatverandering mogelijk minder impact heeft. Daarnaast speelt ook de bestuurscultuur en de politieke kleur vanuit het bestuur een rol. Bij de ene gemeente staan thema's als klimaatadaptatie en duurzaamheid wat hoger op de prioriteitenlijst dan bij andere gemeenten. Tenslotte hangt de urgentie ook samen met de financiële draagkracht van gemeenten. De gemeenten Rotterdam en Den Haag hebben veel kennis en zetten ook veel mankracht in op het thema klimaatadaptatie. Ook op dat gebied is het contrast met enkele kleinere gemeenten groot.

“Er zijn ook enkele kleinere gemeenten die zeggen: wij hebben financieel zo weinig te besteden, we hebben het geld er niet voor en daardoor gaan we er ook weinig aan doen. Het heeft er dus ook mee te maken welke financiële mogelijkheden een gemeente heeft.”

Tussen werkregio's vindt er niet op structurele wijze overleg plaats. Wel organiseert de provincie Zuid-Holland kennisbijeenkomsten waar ambtelijke vertegenwoordigers van de verschillende werkregio's voor worden uitgenodigd. Daarnaast wordt ook de Community of Practice op het gebied van klimaatadaptatie ondersteund door de provincie Zuid-Holland. Er is dus wel sprake van kennisdeling, maar niet in de vorm van systematische overlegstructuren.

De rol van de provincie Zuid-Holland

In de klimaatadaptatiestrategie beschrijft de provincie Zuid-Holland zelf dat ‘de rol van de provincie aan de bestuurlijke en ambtelijke tafels zeer verschillend is, omdat de regio’s zelf zo verschillend zijn.’ Gevraagd naar de minimale rol die de provincie voor zichzelf ziet in alle werkregio’s, wordt vooral benadrukt dat gevolgd wordt of de gemeenten en de werkregio’s zelf stappen zetten. Het is voor de provincie Zuid-Holland belangrijk dat er voortgang in zit.

“Als ze dat zelf helemaal kunnen, is dat mooi. Daar proberen we ook aan bij te dragen. Als dat niet werkt of niet snel genoeg gaat, of gemeenten komen er niet uit, dan staan wij klaar om een wat grotere rol te spelen. Bij sommige gemeenten is dat meer nodig dan bij anderen.”

De faciliterende rol die de provincie Zuid-Holland op zich neemt, lijkt het sterkst naar voren te komen bij gemeenten met minder financiële draagkracht als het gaat om klimaatadaptatie. Zo heeft de provincie Zuid-Holland samen met de waterschappen een klimaatatlas ontwikkeld, met digitale kaarten waarin kwetsbaarheden worden getoond. Op deze manier kunnen gemeenten, die zelf geen capaciteit hebben, relatief makkelijk aan de slag met bepaalde aandachtspunten zonder dat ze daar zelf in hoeven te investeren.

Als het gaat om het volgen van de voortgang, en de minimale eisen die daaraan gesteld worden, wordt er gewezen naar de stappen van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. Daar hebben gemeenten, waterschappen en provincies zich aan gecommitteerd.

“Wij vinden het belangrijk dat alle gemeenten in Zuid-Holland dat willen gaan doen. En dat vinden wij zo belangrijk dat wij dat willen faciliteren als dat nodig is. Maar het blijft hun eigen verantwoordelijkheid. Dat is ook de grens waar wij niet overheen willen gaan en dus ook niet gaan.”

Convenant Klimaatadaptief Bouwen

Als het gaat om de rol van de provincie Zuid-Holland, moet het Convenant Klimaatadaptief Bouwen zeker besproken worden, aangezien de provincie het initiatief genomen heeft bij de ontwikkeling daarvan. In Zuid-Holland is er een grote bouwopgave, er moeten namelijk veel woningen bijkomen. Daarnaast staan de woningen die nu gebouwd worden er over honderd jaar waarschijnlijk nog steeds. Aangezien klimaatverandering door blijft gaan, is het van belang dat de woningen die nu gebouwd worden bestendig zijn tegen deze klimaatveranderingen. Dat riep op bestuurlijk niveau de vraag op wat klimaatadaptief bouwen dan eigenlijk is, en hoe dat georganiseerd kan worden. Die vragen ontstonden bestuurlijk, maar ook in gesprekken met marktpartijen. Daarnaast kwam er vanuit de waterschappen ook een belangrijk signaal:

“De waterschappen kwamen met een noodkreet. Er komt zoveel verstening bij door die verstedelijkingsopgave, dat kunnen wij straks niet meer managen met onze watertaken en het tegengaan van wateroverlast. Dat was ook een belangrijke katalysator.”

Uiteindelijk bleek er vanuit verschillende hoeken in toenemende mate energie en urgentie om iets te gaan ontwikkelen. Tegelijkertijd werd er nog te veel naar elkaar gewezen. De provincie Zuid-Holland heeft vervolgens de gezamenlijke wil geïnventariseerd.

“We hebben dezelfde zoektocht, laten we samen kijken wat klimaatadaptief bouwen dan precies is met de ambitie om klimaatadaptief bouwen tot het nieuwe normaal te maken. Maar dan moeten we wel weten wat het inhoudt, en zorgen dat er gelijk speelveld is. Dat iedereen weet wat het inhoudt en een gelijk ambitieniveau heeft.”

Voor de provincie Zuid-Holland voelde het wel logisch om de rol als initiator op zich te nemen.

“Omdat wij een overall beeld hebben en op een grotere schaal opereren dan een gemeente of waterschap. Daar zit onze kracht als middenbestuur. Dat voelde wel logisch en werd ook geaccepteerd.”

Convenant Klimaatadaptief Bouwen

In het convenant is ervoor gekozen om niet voor alles een norm te maken waar alles aan moet voldoen. Met andere woorden, er is bewust gekozen om niet te werken met een label- of beoordelingssysteem. In de praktijk blijkt dat namelijk lastig, omdat gebieden zoveel van elkaar verschillen. Een project dat klimaatadaptief is in het ene gebied, is niet per definitie ook klimaatadaptief als het op dezelfde manier gebouwd wordt in een ander gebied. Dat heeft te maken met specifieke gebiedsrisico's, of een andere bodem. In plaats daarvan is er een systematiek waarbij achterhaald wordt wat er voor dat specifieke gebied nodig is. Een stresstest speelt hierbij een grote rol. Dat geeft namelijk inzicht in de klimaatopgave van dat specifieke gebied, gebaseerd op klimaatscenario's van de toekomst. Kosteneffectiviteit is ook een belangrijk aspect. Als je alles op 0 risico zou bouwen, wordt het een hele dure onderneming.

Over potentiële belemmeringen bij de uitvoering van het convenant wordt liever niet gesproken:

“We zouden het eerder uitdagingen willen noemen. De samenwerking van het convenant loopt nog steeds en we hebben afgesproken dat we nog een tijdje doorgaan. Met elkaar hebben we uitgesproken dat we nadrukkelijker de vervolgstap willen zetten op het daadwerkelijk toepassen en implementeren van de dingen die we hebben afgesproken. We ervaren dat er vanuit de hoek van klimaatadaptatie een scherper en duidelijker beeld is wat het nou is en betekent. Tegelijk weten we dat bouwprojecten aan heel veel eisen moeten voldoen. Dan is het zoeken hoe je dat nou daadwerkelijk toepast. We willen nadrukkelijker producten, de manier van denken en het realiseren van ambities koppelen aan uitvoeringsprofessionals van bouwprojecten.”

Nationale opschaling

De provincie Zuid-Holland is op zoek naar nationale opschaling.

“Daar pleiten we ook vanuit het convenant al tijden voor. De kracht van het convenant is dat het gedragen wordt van onderop. We willen graag nationale opschaling, dat zien we ook gebeuren. De regionale basis is er, de wens om het op te schalen elders in het land is er ook. Dus het is onze wens om dat met elkaar te verbinden.”

Als middenbestuur voelde het voor de provincie Zuid-Holland logisch om het Convenant Klimaatadaptief Bouwen te initiëren, maar er zijn ook vraagstukken die je niet op regionaal niveau kunt aanpakken. Dat is onder andere van toepassing op het financiële vraagstuk. Zo willen verzekeraars graag op nationaal niveau praten over hoe klimaatadaptatie te financieren. Een andere reden om op nationaal niveau meer samenwerking te zoeken, is dat regionale samenwerkingen niet allemaal zelf het wiel hoeven uit te vinden.

“Het is wel de volgende stap die deze opgave nodig heeft. Zoeken naar hoe je dit op een goede manier in de juiste verhouding vorm kunt geven, waarbij iedereen zijn eigen steentje bij kan blijven dragen. Het moet allebei (zowel regionaal als nationaal), maar doe dat dan vanuit gezamenlijkheid. Niet vanuit gescheiden sporen, want dan ga je elkaar ondergraven.”

Met het platform KAN is de provincie Zuid-Holland ook in gesprek. Het platform KAN wordt gezien als een goed initiatief, waarbij er nog wel wat zorgen bestaan over een goede aansluiting met de regionale aanpak.

Geïnterviewde:

- Beleidsmedewerker klimaatadaptatie

Datum:

- Donderdag 17 december 2020

Samenwerking binnen werkregio's

Gemeenten in Noord-Holland werken in werkregio's samen aan de ambities uit het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie. De werkregio's worden met kennis en expertise ondersteund door de waterschappen. Over het algemeen zijn de werkregio's gekoppeld aan een waterketen. Het voordeel daarvan is dat er bestaande overlegstructuren zijn op het thema wateroverlast, en dat er veel kennis aanwezig is. Wat ontbreekt is de koppeling aan ruimtelijke ordening en de andere thema's van klimaatadaptatie en ook vitale en kwetsbare functies (V&K).

“Bijna alle regio's zijn ontstaan vanuit de waterketen. Dus je zit met watercollega's van gemeenten aan tafel. De behoefte bestaat om dat overleg meer in het thema ruimtelijke ordening te krijgen en de verbreding te zoeken. Intern zijn we daar mee bezig, maar je merkt dat het bij de werkregio's ook niet altijd gebeurt. Dat is iets dat zou moeten verbreden. De verbinding met andere thema's is een volgende grote opgave.”

In de werkregio's worden op basis van de uitkomsten van stresstesten risicodialogen gevoerd. Er zijn ook werkregio's die niet zo georganiseerd zijn dat ze op regioniveau een risicodialoog voeren.

“Bijvoorbeeld Haarlemmermeer, maar dat is eigenlijk ook een regio op zich van één gemeente. Maar ook Zuid-Kennemerland, die regio heeft niet echt een gemeenschappelijk traject van stresstesten en risicodialoog. Die doen dat op gemeenteniveau afzonderlijk. Dat is een samenstelling van gemeenten terwijl ze net wat andere problematieken hebben. Daar zitten we dan ook wat minder vaak aan tafel.”

Dat de regionale samenwerking in Zuid-Kennemerland nog niet goed op gang gekomen is, komt ook door verschillen tussen de gemeenten in de werkregio. De gemeente Haarlem heeft vooral stedelijk gebied, terwijl andere gemeenten in de werkregio juist te maken hebben met droogte in duingebieden. De verschillende opgaven zorgen ervoor dat het kennisniveau op bepaalde thema's verschilt en dat de urgentie verschillend wordt ervaren. Het kennis- en urgentieniveau van gemeenten blijkt vaak afhankelijk van specifieke uitdagingen en ervaringen.

“Beverwijk en Heemskerk hebben in 2014 te maken gehad met hevige regenbuien, dus qua wateroverlast zijn die ook langer actief dan andere gemeenten. Haarlemmermeer meer last van verzilting, dus daar zal droogte een groter probleem zijn.”

Voorwaarden voor succesvolle samenwerking

Voorwaarde voor een succesvolle werkregio is dus dat de verschillen tussen de gemeenten niet te groot zijn. Verschillen kunnen bestaan op het gebied van inhoudelijke uitdagingen en vaak is dit ook gekoppeld aan de mate van urgentie die gemeenten voelen. Een andere voorwaarde is dat er een trekker is die het voortouw neemt in de werkregio. Maar ook de capaciteit van gemeenten speelt een belangrijke rol.

“In sommige werkregio’s zie je ook dat een aantal gemeenten actief deelnemen en een aantal wat minder. Dan ontstaat er een disbalans binnen een werkregio.”

Op basis van de stresstesten en risicodialogen moeten gemeenten in 2021 uitvoeringsagenda’s opstellen. Gemeenten zijn op dit moment druk bezig met de uitvoeringsagenda’s. Wateroverlast is hierbij vaak nog het belangrijkste thema, omdat de werkregio’s in feite de waterketen partners zijn.

“Dat komt omdat het heel tastbaar is. Je ziet een blauwe vlek op stresstestkaart en als het hard regent zie je het direct terug op straat. Op het thema water zit ook veel kennis en dat is natuurlijk ook waar de waterschappen goed in zijn. En dus wordt daar ook veel op ingezet, terwijl we ook zien dat er bij droogte en hitte veel meer vragen zijn. Wat is het, wat moeten we ermee, hoe raakt het ons? Het staat nog wat verder weg.”

Dit heeft ook gevolgen voor de rol die de provincie heeft bij de verschillende gevolgen van klimaatverandering.

“Op het gebied van water is er vanuit gemeenten vooral behoefte aan financiële steun, terwijl er qua hitte en droogte nog behoefte is aan kennis en kunde. Inhoudelijk gezien schuift het op naar droogte. Daar wordt steeds meer een rol verwacht van de provincie.”

De rol van de provincie Noord-Holland

In de notitie 'Klimaatadaptatie Noord-Holland: Bouwstenen voor de provinciale aanpak' beschrijft de provincie Noord-Holland dat de uitvoering van de stresstesten en de daaropvolgende risicodialogen vooral bij gemeenten liggen. De rol van de provincie Noord-Holland verschilt per werkregio.

“Dat ligt er ook aan hoe de werkregio’s zijn georganiseerd. We hebben voornamelijk contact met trekkers van de werkregio’s. Wat we vooral doen is deelnemen aan (en in enkele gevallen cofinanciering van) de risicodialoog per werkregio en dan afhankelijk van het thema kijken we wie er vanuit de provincie kan aanhaken op basis van inhoudelijke kennis. We proberen zoveel mogelijk kennis te delen en verbanden te leggen.”

Het delen van kennis over klimaatadaptatie komt bijvoorbeeld tot stand binnen de Metropoolregio Amsterdam (MRA), waar de provincie Noord-Holland ook een positie heeft.

“Als er belangrijke kenniszaken zijn, nodigen we ook weleens gemeenten uit die niet in de MRA zitten. Dat kunnen wij als meerwaarde hebben als provincie, omdat je weet wat er speelt bij verschillende werkregio’s.”

De rol die de provincie Noord-Holland hierbij inneemt past bij de sturingsfilosofie 'lokaal wat kan, regionaal wat moet'. Daar waar gemeenten zelf in staat zijn dingen op te pakken, wil de provincie Noord-Holland zo weinig mogelijk energie aan besteden. Zaken die gemeenten overstijgen, die bijvoorbeeld een groot gebied raken, zijn echter lastig te overzien voor één specifieke gemeente.

De provincie Noord-Holland ondersteunt ook met kennisleemte zoals stresstest Landbouw en natuur, en heeft een subsidieregeling voor concrete uitvoeringsprojecten.

De rol van de provincie Noord-Holland

Voor gemeenten die aangeven onvoldoende capaciteit of middelen te hebben om aan de slag te gaan met klimaatadaptatie, kan de provincie Noord-Holland op dit moment weinig betekenen. Op andere thema's gebeurt dit wel, maar als het gaat om klimaatadaptatie heeft de provincie zelf ook niet genoeg capaciteit en middelen om bij iedere gemeente aan te sluiten voor advies.

“Het is ook de vraag of we dat moeten doen. Onze primaire taak ligt bij het verbinden met opgaven in de fysieke leefomgeving en niet bij het faciliteren en ondersteunen van de gemeenten. Die hebben een eigen verantwoordelijkheid en willen die ook graag zelfstandig invullen.”

“We willen veel als provincie, maar er is ook een reality check: wij zijn maar met weinig en moeten kijken wat wij als team aankunnen. Onderdeel daarvan is dat we onszelf afvragen hoe gaan we overal invulling aan geven en of we dat überhaupt kunnen. We willen het graag samen doen met de werkregio's. We hebben deelgenomen aan risicodialogen en nu worden er uitvoeringsagenda's ontwikkeld. Het is nu afwachten wat er uit die uitvoeringsagenda's komt en welke rol we daarin kunnen vervullen.”

Uitdagingen in de bebouwde omgeving

De verwachting is dat er in de provincie Noord-Holland tot 230.000 woningen gebouwd moeten worden. Aangezien klimaatverandering een grote impact heeft op het stedelijk gebied, is het belangrijk om nieuwbouw klimaatadaptief te ontwikkelen. Dat brengt een aantal grote uitdagingen met zich mee. Het bepalen van de locatie van nieuwbouw is een belangrijke eerste keuze.

“Als je wilt bouwen in de polder waar juist een overloopgebied is, waar neerslag naar toe gaat bij hevige regenbuien, is het dan wel handig om verharding aan te brengen in dat gebied?”

Een andere belangrijke uitdaging bestaat rondom klimaatadaptieve richtlijnen.

“Hoe zorg je er voor dat je klimaatadaptieve richtlijnen dusdanig vroeg in het proces worden meegenomen, dat ze ook als volwaardig worden meegewogen ten opzichte van andere eisen? Het is naïef om te zeggen dat alles overal klimaatadaptief moet, dus laat het afwegen van de locatie. Maar dan moet je niet pas na het inrichtingsplan klimaatadaptieve maatregelen toevoegen. Zo voorkom je ook dat klimaatadaptieve maatregelen altijd duurder zijn en vertraging opleveren.”

De verwachting is dat er in de provincie Noord-Holland tot 230.000 woningen gebouwd moeten worden. Aangezien klimaatverandering een grote impact heeft op het stedelijk gebied, is het belangrijk om nieuwbouw klimaatadaptief te ontwikkelen. Dat brengt een aantal grote uitdagingen met zich mee. Het bepalen van de locatie van nieuwbouw is een belangrijke eerste keuze.

“Als je wilt bouwen in de polder waar juist een overloopgebied is, waar neerslag naar toe gaat bij hevige regenbuien, is het dan wel handig om verharding aan te brengen in dat gebied?”

Rol van provincie met betrekking tot bebouwde omgeving

De provincie Noord-Holland probeert aan bovenstaande uitdagingen haar steentje bij te dragen. Binnen de MRA zijn ze bijvoorbeeld bezig met het ontwikkelen van een basis veiligheidsniveau. Dat zijn eisen waar klimaatadaptieve nieuwbouw aan zou moeten voldoen. Die eisen worden gezamenlijk ontwikkeld binnen de MRA en het doel is dat de betrokkenen de intentie uitspreken deze eisen te gaan hanteren en toepassen.

“Het komt heel erg overeen met bouwconvenant van de provincie Zuid-Holland. Het is mooi dat we één lijn gaan trekken en niet regionaal totaal verschillend zijn.”

Een verschil met het bouwconvenant van de provincie Zuid-Holland is dat daar ook marktpartijen betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling. Het zou kunnen dat dit ook gaat gebeuren bij de ontwikkeling van het basis veiligheidsniveau.

“Het zou wel goed als je de markt erbij betreft, want die moeten uiteindelijk gaan bouwen en willen dus ook weten waar ze aan toe zijn.”

Behoeftte aan nationale samenwerking is er ook, zeker als het gaat om klimaatadaptieve richtlijnen.

“Samenwerking is er wel, maar het is de vraag hoe dat nog beter kan worden. Zuid-Holland is gestart met het bouwconvenant, hoe mooi zou het zijn als je dat nationaal aanpakt. Dat is gelukkig ook wat Zuid-Holland uitstraalt. Het zou toch gek zijn dat als je een provinciegrens over gaat, dat je in Noord-Brabant ineens hele andere eisen hebt. Dan ontstaat er een rare concurrentiestrijd.”

Persoonlijke ervaringen met het platform KAN zijn er niet.

“Ikzelf niet, maar binnen de provincie hebben we een collega die zich bezig houdt met natuurinclusief bouwen. En die heeft veel contact met KAN.”

TEAM VIER
Markt- en Opinieonderzoek. **ZEKER METEN.**

Herengracht 454
1017 CA Amsterdam
020 645 53 55
www.teamvier.nl